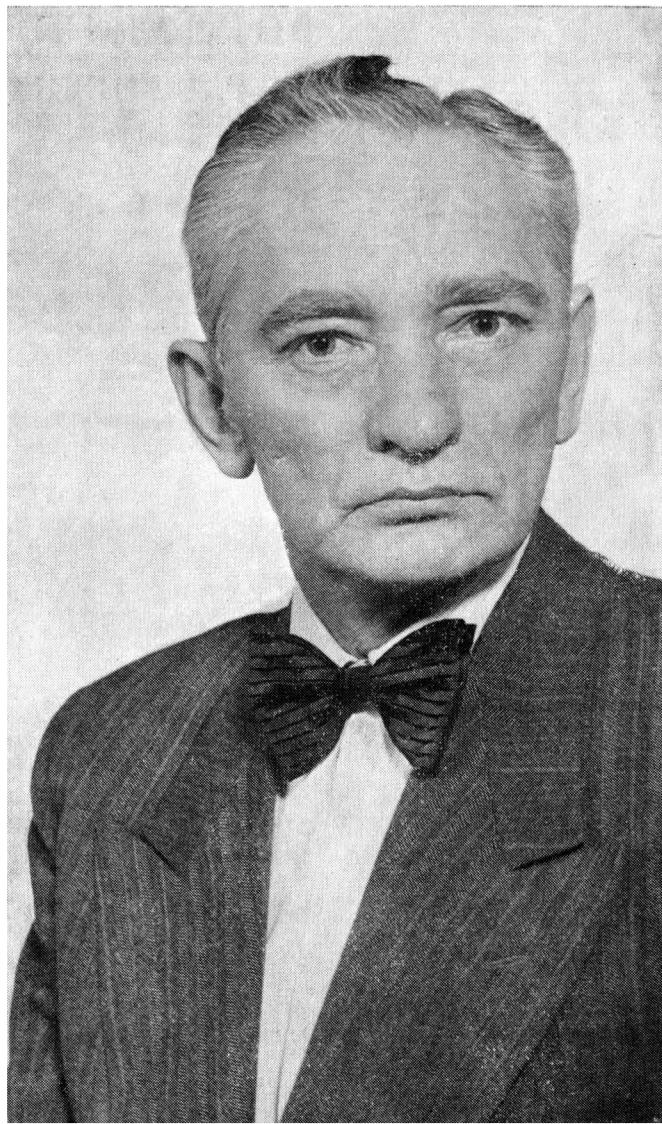

БОГДАН БОРА

ТВЕРДЬ
І ГІІЗІСНІСТЬ

Богдан Бора

БОГДАН БОРА

ТВЕРДЬ І НІЖНІСТЬ

Вибрані поезії

Англія

— 1972 —

Лондон

Серія: Література і Мистецтво — Книга 3-тя

Bohdan Bora

HARDNESS AND SOFTNESS

SELECTED POEMS

Cover by Prof. R. Lisowskyj

ВИДАНО КОШТОМ
СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Обкладинка — проф. Р. Лісовський

Тираж — 750 примірників

Із Друкарні Української Видавничої Спілки в Лондоні

Published by Association of Ukrainians in Great Britain
49, Linden Gardens, London W2 4HG

and printed by Ukrainian Publishers Limited
200 Liverpool Road, London N1 1LF.

Д-р Святомир М. Фостун

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ БОГДАНА БОРИ

Довкола табору високі колючі дроти. Вони розкинулися довженими непрохідними стінами й відгородили море наметів від рухливого італійського життя. Та ще й від буйних виноградників, колосистої пшениці та розпеченіх воєнним лихоліттям дальнегінних шляхів.

Високі колючі дроти...

По їхніх колючках блукають ночами світляні промені яркосліпучих прожекторів, а в погідні голубі дні, які невимовно п'янять духмяністю достиглого збіжжя, на них висне безмежна туга і кривавить молоді вояцькі серця...

В такі дні, попри дротяне павутиння, блукає стежиною молодий поет і мережить на принагідно знайдених кусниках паперу густесенькі рядки. Його палить жарке сонце, й легенъкій вітерець грається непокірною русявою чуприною. А в тихі зоряні ночі він виходить ген, поза намети, слухає як шумить морський прибій і шукає Чумацького Шляху...

Йде ним у своїх мріях на схід, у далеку Батьківщину, згадує свою неповторну юнь, тужить за рідною осінню, яка колись ходила з піснями по улицях, а серце підказує їому, що, мабуть, уже ніколи зорі не глянуть так тепло і привітно в його вікно, як заглядали вони у вікна батьківської хати — там, далеко-далеко, в Україні дорогій.

Проте, поет не зневірюється, він живе сподіванням і надією про повернення до Рідного Краю, говорячи так:

»Я — журавель в південнім краю,
Та, може, приайде ще весна
І я крилом блажить розкраю
До рідного гнізда«.
(»Я — журавель«)

Біжать невпинно дні, а на їхній канві, напосній сухим південним вітровіем, лягають густою мережкою вірші молодого поета. Так народжується перша збірка поезій Богдана Бори під назвою »В дорозі«, яка 1946 року виходить друком у Ріміні, в таборовому видавництві »Життя в таборі«.

»Саме тут, у полоні, як ніде й ніколи досі, молода людина має змогу вглибітися в контемпляційній задумі, а вслід за тим ствердити не одну болочу правду. Це — без сумніву — важкий удар. І перший, зовсім логічний відгомін цієї скривдженості, зболілої душі, — це скарга на завданий їй біль, це туга за чимсь непережитим, а вже втраченим, це безмежний жаль за тим, чого не вдалося осягнути, помимо таких болючих жертв. Коли ж цей голос душі знаходить свій вислів у поетичній мові, — він носить у собі знаки глибокого ліризму, а то й пессимізму. В цьому відношенні зразковою є творчість Богдана Бори... Знаходимо в ній вияви безмежної любові поета до Батьківщини, туги за нею, відданості й готовності у всякій хвилині послужити їй, та віри, що все таки прийде хвилина, коли... скиталець народ примандрює у власний, омріянний Храм!« — читаемо в передмові до цієї збірки.

Збірка надрукована на сіреневому вбогому папері, ще воєнної продукції. Сьогодні, після багатьох років, листки рідкісних її примірників уже пожовкли зі старости. Але не постаріли ні на мить покладені поетом на них ширі вояцькі слова:

»То нічого, що в очі нам вітер,
Що сніг нам завіяв стежки...
До мети ми ще дійдем, повірте,
Хоч шлях цей тернистий, важкий.«

(»То нічого, що вітер«)

Один розділ своєї збірки присвячує молодий поет матері. Поезії написані з великою теплотою й любов'ю не тільки до своєї рідної матері, але взагалі до української матері, котра в буревійних воєнних роках зазнала безміру горя, а її ніжне материнське серце шматували багнетні гостряки, тієї української матері, яка днями й ночами вистоювала під в'язничними мурами, яка даремно дожидала на воротях своїх синів.

»Глядить, мов жде когось з ніших околиць,
На шлях, де вітер збив туман,
Синів глядить. Один з них — доброволець,
А другий — в лісі партизан.«

(»Два сини«)

В 1947 році, все ще за високими й колючими рімінськими дротами, виходить друга збірка Богдана Бори »У вирію«. »Це поезія туги, віри й ненависті« — говориться у вступному слові, в якому й підкреслюється глибока поетова віра у краще майбутнє України:

»Вірю у силу твою, Україно,
Вірю, що кат не покорить тебе,
Вірю й дивлюся в майбутнє спокійно,
Наче у небо ясне й голубе.

Вірю: до стіп не поклонишся хану,
Ласки у нього не будеш благати.
Ні, Україно! Я вірю в хвилину —
Милости в тебе благатиме кат!

Вірю, що ти не заломишся в змагу,
Серце в огні перетопиш на сталь.
Вірю в живучість твою і відвагу,
В душу твою — сонячесний кришталь.

Вірю, що ти крізь пожар і крізь попіл
Кроком відмірюєш путь до мети.
Знаю і вірю: в останнім окопі
Будеш над катом побідником ти!

Вірю в безсмертність твою, Україно,
В джерело крові і сили без dna.
Вірю й дивлюся в майбутнє спокійно,
Й чаю Великого Дня«.

(»Вірю«)

Таборова »братія« незвичайно тепло зустріла появу обидвох збірок Богдана Бори. Його поезіями захоплювалися, їх вивчали напам'ять, і молодий поет, заохочений таким успіхом, заповзято продовжував свою творчість. Не послабив її він, вийшовши на волю з тaborів воєннополонених, а, наспаки, коли став свободною людиною, з іще більшою наснагою творив і почав друкуватися в різних українських журналах.

Літературні критики поставилися до його творчості дуже прихильно. Д-р Юрій Русов у своїй праці під назовою »Поезія визвольних змагань« говорив про Богдана Бору як про поета, котрий виростав »під реви гарматні«. У воєнній круговерті він спопелив свою юнь, а його молоду любов розчавили колеса жорстокого і кровожерного Молоха:

»Я знаю: серце шарпав жаль,
Ти гнулась квіткою від болю,
Та я пішов. Замкнулась даль
За мною ширмою німою.

Ти ще писала у листі,
Що віриш, хоч і плачеш часто,
У наші соняшні пути,
У наше вистраждане щастя.

Інакше сталося. Час ішов.
Спадало жовте листя з віття.
Ішли бої. Лилася кров.
Чорніло тучею безвістя«.

(»Я знаю«)

Поет знає, що хоч і скінчилася збройна боротьба, то для молодого українського покоління, а зокрема для вояцтва, це не означає кінця. Наше славне вояцтво й далі мусить стояти на стійці безкомпромісового змагу за визволення української нації з-під московського ярма:

»А ми аж до кінця йти будемо пробосм
З вогнем в руках, з піднесеним чолом«.

В поезіях Б. Бори того часу виростає перед нами геройчний резистанс українського молодого покоління, якого не п'янив паходами весняний бузок, але яке цілували смертоносно гранати й бомби. Бачимо в його віршах і глибоке та уважливе почуття до матері — української матері, яка в жертву Україні дає своїх кучерявих синів і благословить їх на кривавий змаг, свідома того, що вже, може, ніколи їх не побачить, а, залишивши самітною, живе спогадом про те, як синам у колисці —

»Шептала про Універсалі
І в голову клала стрічки жовто-сині«.

Богдан Бора — це син західноукраїнських земель. Початкову освіту він здобув у рідному селі, а середню й педагогічну — в Коломиї та Івано-Франківському. В часі своїх студій увесь час цікавився та захоплювався літературою, — як українською, так і світовою. Але восіння хуртовина перекреслила невблаганно життєві пляни молодого студента і швидко втягla його у свій кривавий крутіж. У 1943 році Богдан Бора вступив до I-ої Української Дивізії. Закінчивши підстаршинську та старшинсь-

ку школи, він у ранзі хорунжого виїхав на фронт, де й перебував до закінчення війни.

Від 1945 до 1947 року Богдан Бора знаходився в Італії, в таборі воєннополонених, і власне там вийшли дві його, вже згадані, збірки поезій — »В дорозі« й »У вирію«.

Від 1947 до 1949 р., поет перебуває в таборі полонених у Англії, а вийшовши на волю, продовжує свою літературну працю. Одночасно працює активно в українському шкільництві та публікує вартісні статті на методичні й виховні теми.

Як уже згадувалося, Богдан Бора часто друкувався в українських часописах та журналах. Чимало його віршів було надруковано у »Визвольному Шляху« — лондонському суспільно-політичному й науково-літературному журналі. »Читаючи поезії Бори, ми приходимо до щораз твердішого переконання, що в його особі українська література має здібного, самобутнього, із власним світосприйманням поета... Богдан Бора — це власне один із тих письменницьких одиниць, який, не зважаючи на будь-які обставини зовнішнього світу, йде своїм упевненим, твердим шляхом творчих поривів і творчого шукання... Його поезія — гнівна, неспокійно-бунтівлива, запально-пристрасна і сповнена глибокими емоційними почуттями — говорить про поетичну творчість Б. Бори ред. П. Кізко (»Поетична творчість Б. Бори«).

Збірки »Моя доба« й »Голубі далі« — це багатий вислід поетової творчості в 1947-1957 роках. У них він виразно бачить наростання духової кризи, яка огортає людство, все ще не отрясене від примарних і тривожних залишків та наслідків жорстокої війни, й думає про сучасність, як про велику та страшну добу.

Це епоха, яка брутально вдирається в душу людини, сколихує її державними й соціальними організмами, викликає глибокі психологічні злами та поглиблює драматичний споконвіку судар Добра зі Злом. У тій епосі стоїть вітчизна поета, мов Богоматір під хрестом. Її давлять триста літ Полтави, й на арканах насильства гонять вітчизняних дітей за Об, за Лену, за Алдан:

»Моя доба така велика,
Моя доба така страшна,
Мов ніч розгніздана і дика,
То знов як райдуга ясна.

Моя доба... Моя ж істота,
Мов Богоматір під хрестом,
То знов як буря ненависна,
Як присуд Правди над Гріхом».
(»Моя доба«)

Смуток і біль, а водночас і гордість за нескорених українських воїнів, які полягли смертю героїв на брідських полях в обороні рідної землі, та непохитна віра в те, що з їхньої крові зродяться нові борці, — скоплені поетом у художньому образі »В річницю Бродів«, який своєю погідністю кріпить читача та символічно ріднить між собою українські покоління:

»Вони пішли з піснями на устах,
Ще молоді, веселі і гарячі,
І їхні мрії, мов казки дитячі,
Не відсахнулись смерти у житах.

Вони лягли, як прадіди колись,
Щоб з пісні смерти витязь воплотився,
Щоб до бича в покірних гнів забліс,

Щоб кожному, що в той момент родився,
Вручить від предків клятву без щерби
І естафету віри й боротьби«.

Поет душою й серцем в'яжеться з воюючою Україною. Він глибоко переживає епопею кривавого й нерівного змагу між українськими повстанцями — борцями-патріотами — та переважаючим ворогом, гостро п'ятнує й осуджує розгульний терор північного окупанта, схилиячи голову в поклоні »правнукам Залізняка«, які в Холодному Яру запалили новий вогонь. Цей вогонь горітиме емпірним полум'ям і ніколи не згасне в серцях українського народу, бо вічно живий Мазепа, й ніхто не має сили скорити буйну степову душу:

»Знову вістку читаю в газеті:
Під укіс полетів ешельон,
Знаю, знаю: не вмерти Мазепі,
Не згасити полтавський вогонь«.

(»Знову вістку читаю«)

»Голубі далі« — це ліричний цикл, і у ньому поет виявив себе не абияким майстром художнього слова. Він любить природу, глибоко її відчуває й оспівує. Природа спонукує його не раз до філософських роздумів (»Кон-

траст«, »І знову сниться«, »Над жовтими листами«). Глибина таких роздумів будеється в поета на тісній пов'язаності із природою, а пейзажні образи набирають при тому особливого кольориту.

Зустрічаються у цьому циклі нотки глибокої поетової туги за Батьківчиною, подекуди теж поезії з настроями смутку, проте художність майстерного вислову та багатогранність почувань тільки скріплюють емоційний вплив таких віршів на читача:

»Там цвіте барвінком небо,
Пахнуть росами жита...
Ех, вернутися б до тебе,
Україно золота!«

(»Вернутися«)

»Ти пісня снів, одвічний прасвіт,
В думках про тебе вмру,
Одну частинку в засвіт
З собою заберу«.

(»До України«)

»Шелестіло осикове листя
І спадало до ніг з верховіть,
А думки журавлино тяглися
За утраченим щастям у світ«.

(»Ти приснилася«)

»Любов і гнів«, що становить собою третій цикл збірки вибраних поезій Богдана Бори під назвою »Твердь і ніжність«, є поважним творчим дорібком поета в 1957-1967 роках. У ньому він розгортає, зокрема, сонетну форму вірштоворення. Його сонети прекрасні. В тому роді поезійної творчості Б. Бора справді належить до рідкісних українських майстрів слова. Як в Україні, так і поза її межами, мало хто з поетів плекає сонетне вірштоворення. Сучасні модерні літературні напрямки не сприймають таку форму, вважаючи її системою обмежень для творчого надихнення, а то і просто архаїчною формою віршування. »... Думаю, що не варто здавати в архів таку виплекану віками й геніями віршову форму, як сонет. Тим хто вважає сонет віджилою, архаїчною формою, варто згадати, що до неї раз-у-раз звертався Іван Франко... Думаю, зрештою, що це улюблена зброя Шекспіра, Петрарки, Міцкевича, й вона не потребує яко-

гось особливого захисту. А сказав це все я тільки тому, що від часу до часу — й то вже давненько — лунають серед поетів і літературознавців голоси, які запевняють всупереч фактам, ніби сонетною формою найбільш охоче послуговуються люди другорядного таланту...« — писав Максим Рильський, великий майстер сонету.

Сонет має свою вікову історію і традицію. Завдяки Франкові, Зерову й Рильському, він міцно закрішився в українській поезії і її злагатив. Без, скажемо, сонетів Рильського українська поезія нашого століття була б набагато біdnішою. Микола Зеров підкresлював, що сонет »своєю класичною пластикою, суворим контуром і залізною течією логіки може відкрити шлях для нашої поезії...«

Богдан Бора йде слідами майстрів сонетної форми вірщування, яка вимагає не тільки самого поетичного дару, але й особливого знання композиції вірша, виявлення ідей та образів свого творчого надхнення, висловлення почуттів, які інколи мають глибинні філософські думки. Він класик і суворо зберігає складні принципи й закони сонетного вірщування, бо, як говорив М. Зеров, »сонет — це архітектурний принцип, а не декорація«.

Сонети Богдана Бори типово класичні, під кожним сглядом мистецькі, а при тому захоплюють читача своїми чудовими образами, своею чистотою і свіжістю. Його пейзажі — це вияв філософсько-духового світосприймання, тісного пов'язання із природою, повного розкриття свого серця, безперервного шукання розв'язки й висновку на хвилюючі питання людського буття, або спроби синтезувати картини вічного часу:

»Іду. Тону в осінній тиші парку,
Де листя падає під Штравса вальс,
І пристрасно читаю знов Петrarку«.

(»Модернізм«)

»Під стріхою зачахло дике зілля,
Під сволоком — васильки і ромен,
Синіють стіни і високий день,
Напосні дурманом до похмілля.

Напившись меду, в хатітиша сіла,
До вікон липнуть кетяги вишень,
Черезшибки на покутъ ллеться синь,
Ікони пахнуть воском богомілля.

Упав на стіл пшеничний сніп проміння,
У хаті носиться бджоли гудіння
І дальніх дзвонів звуки золоті.

Вітрець колише ніжно рушниками,
З ікон привітно дивляться святі,
Простивши в церкві всі провини мамі».

(«Неділя»)

»Для нас усе шептати буде тирса,
Серед роздоль дзвонитимуть жита,
Співати будуть думу про життя
Іржаві: щербій зломаного списа.

Розкрилля неба кликатиме в далі,
Як дикий кінь, іржати буде степ,
Дніпро — поет, філософ і естет —
Гортати буде прадідів скрижалі.

Усі ми — діти степової тирси,
В якій гrimить, як пристрасть, гул копит,
Дзвенята мечі і крешуть іскри списи.

Нам кров свою лишив у спадку скит,
Безмежний степ — геройства й бунту риси,
А Святослав — лицарства смолоскип.

(«Діти степів»)

Не бракує у згаданому третьому циклі »Любов і гнів« теж і поезій на загальнолюдську тематику. Та все таки поєт у своїй творчості ввесь час повертається до України й української людини. Він серцем і душою в Україні... Там, далеко, в рідній землі, »де навесні біліють проліски край стежки, і сміються сонячно бруньки« (»На пролісні«), де покинув він отчий поріг, на якому колись пестила його мати (»Отчий поріг«). Тому і згадує він тужливо батьківську вулицю під гірляндами зоряніх ґрон:

»В місячнім сяєві гріються дині,
Повилазивши дітьми на пліт...
Батьківська вулиця сниться і чині,
І вчувається пісня воріт«.

(«Батьківська вулиця»)

Радісно вітає поет творче дерзання молодих літературних сил в Україні. Він радіє їхньою великою любов'ю до рідної землі, свого народу та України і вказує, що

молода Україна зогріває його полум'ям зусиль, кріпить свіжою наснагою й вірою в невмирущість та велич української нації:

»Додаєш надії
Крилами відваги,
Напувасяш віру
Духом бойовим,
Причашаєш серце
Свіжістю наснаги
І хвилюєш мрії
Співом молодим«.

(«Молодій Україні»)

Закінчує свою збірку Богдан Бора зворушливим епілогом, у якому говорить, що коли він відійде у вічність, то не треба сліз, ані надгробних слів. Хай дзвонить тиша неба й хай буде поклін його матері:

»Пройду дороги скромності аскетом,
Втомувавшись,тихо й мовчки від'їду,
І високо під голубим наметом
Чоло на білу хмарку покладу.

Вінків не треба, ні пучка шавлії,
Лише достойно, з іскрою тепла,
Вклонітесь низько матері, Марії,
Яка мене народовідала«.

»(Епілог«)

Звичайно, що говорити про свій епілог такому талановитому поетові, як Богдан Бора, ще далеко передчасно. Перед ним іще розкритий далекосяглий шлях літературної творчості, яким, віримо, він ітиме далі, сповнений багатоцінністю творчих дерзань і художніх виявів майстерного літературного слова.

Тож і треба побажати Богданові Борі всебічних успіхів у його літературній праці, яку він із самих початків поставив на службу своєму народові й Батьківщині-Україні.

Хай же за словами безсмертного Гете буде поетові »висока нагорода за чесний труд« і хай ім'я його буде записане гідно в історії української літератури.

МОЯ ДОБА

МОЯ ДОБА

Моя доба така велика,
Моя доба така страшна,
Мов ніч розгнуздана і дика,
То знов як райдуга ясна.

Моя доба . . .

Моя ж вітчизна
Як промінь сонця і краси,
То знов як блискавка зловісна,
Як лезо шаблі і коси.

Моя доба . . .

Моя ж вітчизна
Мов тепла матері рука,
То знов як львиця люта, грізна,
Як гострий ніж Залізняка.

Моя доба . . .

Моя ж вітчизна
Мов Богоматір під хрестом,
То знов як буря ненависна,
Як присуд Правди над Гріхом.

Моя доба така прекрасна,
Моя доба така страшна,
Мов райдуга над світом ясна,
То знов як в погребі труна.

ТРИСТА ЛІТ ПОЛТАВИ

Зуб за зуб. Зчепились. Нігти в череп, в коси.
Мови про пощаду не було й нема.
У очах одної — небо синьоросе,
В другої — пекельна й ненаситна тьма.

I ніхто не скиглить. Триста літ Полтави
Гартували тіло кригою й огнем.
Ta в душі одної — пісня Ярослави,
B другій — до насильства невисипущий щем.

Триста літ Полтави. Змора. Суховії.
Прастаре й незмінне гайвороння »кря«.
Ta одній Спаситель додає надії,
Dругій — ніж Івана і нагай Петра.

Триста літ Полтави . . . В першої скорбота,
Другій перекосом шкіряться уста.
Бог кому присудить холод ешафота?
Шлях кому освітить сяєвом хреста?

ВІДМІННІСТЬ

Є дві людини в світі:
Велика і мала.
В очах одної світло,
У другої — імла.

В одної серце в грудях,
У другій — згусток зла.
Є дві людини в людях:
З теплом і без тепла.

На світі дві людини:
Висока і низька.
Одна з орлів родини,
А друга — червяка.

Одна летить до неба,
А друга в чорну твань,
Одній блакиту треба,
А другій — людських ран.

В одній добра прибої,
У другій звірства сплет.
Собор в душі одної,
У другої — багнет.

АНАЛОГІЯ

Наруга чорна, терня і дорога,
Бичі і кпини, сміх і крик,
Брудні плювки в невинний лик,
Кривава смага і в очах знемога.

Та Він не просить у катів пощади,
Хоч криком рветься біль з грудей.
Він пестить їх теплом очей
І гріх прощає чорній силі влади.

Він знає: лжі, підлоті і браваді
Не заступити Сонцю путь,
Безпомічні злоба і лють,
Коли любов дороги мостить правді.

Він знає: будуть ще пісні і квіття,
Покриють лаври всі путі,
І крізь Ворота Золоті
Поллються щедрі й радісні століття.

ВИЗВОЛЕННЯ . . .

Ідуть. Шляхи вгинаються під сталлю.
Про землю й волю рупори кричать.
А білі села сторожко мовчатъ.
В очицях вікон синява печаллю.

У кожний двір націлилися дула.
Від кожного порога — хресний шлях.
Розстрілють. Вивозять. Лемент. Жах.
На всіх розпуттях у розп'яття — куля.

Насилують дівчат. Якась з одчаю,
Щоб не родить байстрята своєму краю,
Шубовснула із кручі у ріку.

Не видержала мати лихоліття.
Забігла в сіни — звисла на шнурку.
Запала Ніч двадцятого століття.

НА ШЛЯХУ

Любов до Правди нам спекла серця,
І спрага волі випалила груди.
Верстаем шлях, і всюди без кінця
Нас щедро лають лицеміри й люди.

Несем на плечах лихоліття хрест,
В очах кричать розпуха і терпіння,
А нам назустріч зловорожий жест
І вічний холод людського каміння.

Коли зі скронь стікає тепла кров,
То світ мовчить і лупає з-під лоба,
Бо самолюбство — де була любов,
Бо де людина — лиш її подоба.

Вже на шляхах у росах співчуття
Нам не обмити зранену надію.
Святу Мадонну прогано з життя.
На п'єдесталь поставлено Повію.

В ПОШУКАХ ПРАВДИ

Порепались ноги, бо шлях, бо тернистий,
І серце напухло від болю і мук,
А ген поза нами докором огнистим
Біліє розкрилля скривавлених рук.

Мандруєм на Захід. Минаєм ворота.
Шукаємо Правди. За літом — зима.
Порепались ноги, бо світ, бо турбота,
А Правди не видно, а Бога нема.

Тут золото — Правда. Тут Богом — монета.
Тут віра в кишенях купців-торгащів.
Довкола копійки кружляє плянета,
І куриться ладан кругом баришів.

Тут Бога немає. Він там. Ми лишили
Його в підземеллі в руці із кайлом,
На панщині в полі висушує жили,
Кричить у підвалах з розбитим чолом.

Він там. У повстанській дірявій шинелі
Біжить по розтерзаних громом лісах,
Зацькований псами іде по панелі,
Повис на воротях по селах, містах.

Він там. Опромінений, білий і чистий
Стойть під бичем матюкання і мук.
Йдемо . . .

А за нами докором огнистим
Біліє розкрилля скривавлених рук.

РІШЕНІСТЬ

Хоч барикадою нам кожний день
І хоч для нас роки — твердині,
Шумить над нами полум'я пісень,
Горить у грудях дух святині.

Хоч проти нас став муром цілий світ,
Ми не лякаємося бою,
Для нас сіяє зі стовпів століть
Вітчизна світлою метою.

Хоч право жити писане не нам,
Ми трупи слів зметем з престолів
І нашу волю в п'едесталь вікам
Вмуруєм твердістю мозолів.

Живим і мертвим громом проречем,
Стоптавши голову Єхиди:
Ми є, хрестом збережені й мечем,
Одвічні власники Колхіди.

DICTUM ACERBUM

Ми все знесли: погорду і терпіння,
Червоний жах тюремної пітьми,
Та час настав — спололи вас з корінням
На срібний поклик рідної сурми.

І не кричіть, що вернетесь знову,
І не впадайте у сліпий екстаз.
Для вас ми маємо заліза мову:
Повернетесь — ми виполем ще раз.

Чорнозем наш прополемо мечами,
Бо хвиля гніву вдарить, як бурун,
І знову встануть перед вами й нами
Хмельницький, Гонта, Залізняк, Богун.

І збегнете тоді востаннє, може:
Свята Софія — Юріві сестра.
Їх не розлучить у віках ніхто вже,
Як єдиність Моря чорного й Дніпра.

В ПОЛЯХ

Помчались. Знову самота.
Копитом збите поле.
Стоять розхристані жита
І трав бадилля кволе.

А на межі припала ниць
Шипшина страднолисто.
Потоком кров пливе із лиць,
Розсипане намисто.

Розрубана грозою даль.
Скорбіють небосхили.
Співає в небесах хорал:
»Не плач, не плач, Рахиле«.

В душі спалахує жара.
Питаю перебійно:
Ти мати? Дівчина? Сестра?
Чи ти, моя крайно?

Пливуть жита. Мовчить спориш.
Шумлять вітрів знамена.
У височінь з-над роздоріж
Піdnіc Христос рамена.

НАШЕСТЯ

Це хто? Дракон? Покари змій сторукий?
Це хто мій вік двадцятий навістив?
Горяль церкви, музеї, першодруки.
З імли хіхоче пошлій примітив.

Це хто стріляє, половці чи обри,
В потилиці поетів і в лоби?
Це хто жбурляє чесних і хоробрих
У божевільні, в тюрми і в гроби?

Це хто? Дикун? Скажений гад сваволі?
Це хто колиску слави затопив?
Гніє вода. Гниють людські мозолі.
З імли хіхоче пошлій примітив.

Це хто кивком благословляє вбивства?
Хто вільну думку ставить під наган?
Це хто веде на арканах насильства
Ясир за Об, за Лену, за Алдан?

Це хто? Хозари, печеніги, гуни?
Це хто мій вік двадцятий навістив?
Мільйони трупів. Мрій зів'ялих дюни.
З імли хіхоче пошлій примітив.

ЧЕРНИЦЯ

Вітер шумить очеретами,
Хвилі бушують невтомно в Дніпрі,
Ніч шелестить між трепетами,
Попелом вкрилися зорі вгорі.

Хусткою чорною вкутана,
Ходить над берегом Мати свята.
Дужчає буря розпутана,
Пристрасна оргія смерти й життя.

Ходить . . . Спинилась над кручею.
В небо звелисся святі рамена.
Буря в обличчя їй тучею,
Пасмуга скочила дика, страшна.

— Боже! — хрипкими акордами
В небо застукали птиці-слова.
— Край урятуй перед ордами,
Рани лікуй від столеззя гніва!

— Хмари наруги розвій з-над Софії,
Скинь з її горла безжалісний серп,
Щастя краплину дай соняшній Мрії,
Долю посій у розтерзаний степ!

Ніч шелестить над столицею.
Попелом вкрилися зорі вгорі.
Ходить Марія черницею.
Хвилі бушують невтомно в Дніпрі.

ІДУТЬ РОКИ

В крові, у поті, у грязі й пилозі
Ідуть солдатами роки,
А на шляхах, скривавлені, в осузі,
Кричать до неба мертвяки.

Ідуть роки. Лицем кривим, розбухлим,
Стрічають хмари грозові.
Ідуть. І кожному чорніє вуглем
З нагана гвоздь у голові.

Ідуть роки, пошарпані на шмаття.
Бандажів не було й нема.
Моя доба немов страшне прокляття.
Гоморра дика і німа.

ПУСТИР

Кропива... кропива... а між нею
Материнки, череп'я і скла.
Де та хата з піснями, з гульнею,
Де кімната з вікном на поля?

Де та дівчина — ніжний метелик,
І що стрічала мене край воріт,
Коли подуві вітру змітали
З черешень розманіжений цвіт?

Самота... самота... більш нічого.
А між травами тиша й джмелі.
Ходить осінь, зодіта убого,
Припадає грудьми до землі.

Коли вітер нечайно проснеться
І розгорне дві хвили щебця,
Виглядає з землі і сміється
Білий череп якогось мерця.

Налягає на груди, мов крига,
Дикий біль і безумно хрипить,
А в очах розкривається книга
Лихоліть у відлуннях копит.

Тут шаліли Петрові нащадки,
Тут орда відгуляла свій пир,
А тепер — тільки череп повстанки,
Тільки трави й печальний пустир.

Тут наводив порядки Аттіла,
Тут закон встановляв Антихрист,
Тут рубали народові крила,
Тут плюгавили душу під свист.

А тепер самота... більш нічого...
Поміж травами тиша й джмелі.
Ходить осінь, зодіта убого,
Припадає грудьми до землі.

ВІДПЛАТА

Хитнувся степ і задрижав,
Скричала далеч, як зигзиця.
Впав дубом вершник серед трав
З блакитним небом у зінициях.

На все роздолля кінь заржав,
Аж обрій навхрест розколовся.
Невже стремена з'ість іржа?
Невже до краю доборовся?

Грудьми розкрайав хвилі трав,
Аж іскри пирскнули із рота.
Прорвавшись крізь огонь застав,
Копитом вдарив об ворота.

Назустріч вибіг юний брат:
Зіници містю спалахнули,
Затвердло серце, як булат,
А груди полум'ям ригнули.

З-під скирти вихопив обріз,
В сідло вогнем метким ускочив
Як вихор, кінь його поніс.
Як тирсу, ворогів толочив.

І сіяв оливом зі жмень,
Аж дико ніч ревла оката.
Він знов, що завтра прийде день —
Стрункий, як смерть геройська брата.

ДУБ

Гримлять громи, лютують бурі,
А він стойть, як патріарх,
І дивиться в степи понурі
Понад тривогу й понад страх.

Підніс до хмар чоло могутнє,
Корінням вріс у ґрунту твердь
І гордо дивиться в майбутнє
Понад негоду й понад смерть.

Про вічність снить. Безмежжям дише.
Цілющу воду п'є з криниць.
Як богатир, віки проживши,

P
o
c
t
e

Під сальви блискавиць.

ПУСТКА

До вікна притулилася ніч у бушлаті,
А до мами грудей пригорнулось дитя.
— Розкажи, розкажи, чом у нашій кімнаті
На нитках павутиння бринить самота.

— Розкажи, чом стіну подірявила куля,
Чом осипалось листя край хати з осик,
Чом пісень ти для мене співати забула,
А з очей твоїх дивляться мука і крик.

— Розкажи, розкажи, де подівся мій тато,
Хто це щастя з-під нашої стріхи забрав,
І чого в надвечір'я виходиш із хати
Й за садом припадаєш до синіх отав.

До вікна притулилася ніч у бушлаті,
А до мами грудей пригорнулось дитя.
Ходить пустка розміреним кроком по хаті,
На нитках павутиння бринить самота.

МЕМЕНТО

Мементом грізним б'є доба на сполох.
Народе, начувайсь, вартуй!
Громадь набої, динаміт і порох,
Свій дух для подвигу гартуй!

Щоб у момент, коли впаде на Креза
Огнений меч і зойкнутъ дні,
Ти твердо став на світових терезах,
Вже не окрадений у сні!

Зори, шикуйся, не здавайся втомі!
Хай з веж не сходять вартові,
Щоб в кожну мить на поклик їх знайомий
Повстали мертві і живі!

ВІРЮ

Вірю у працю, не в голі слова,
В силу не воску, а сталі,
Вірю в мужків, що за волю й права
Гонтами в лави повстали.

В тих, що замінюють слово в огонь,
Сльози — в розжарені кулі,
В тих, що залізною твердю долонь
Стінами тюрем хитнули.

Вірю у діло надхненне, у чин,
В силу сурми і заліза,
В тих, що невпинно ідуть до вершин
З полум'ям в серці і з порохом в гільзах.

КРУТЬЯНЦІ

Широкими дорогами
Пішли юнаки.
— Вертайтесь здоровими! —
За ними батьки.

— Повернемось! Не згинемо! —
Вертається одвіт, —
Як ворога відкинемо,
На шлях цей глядіть!

З надіями, з музиками
Пішли юнаки.
В сліди їхні сльозинками
Спадали зірки.

Батьки скорбно молилися:
— Дай, Боже, снаги!
Шляхи їхні губилися,
Вкривали сніги.

Вдивлялися, кривавились
Зіниці дівчат:
— Дай, Господи, щоб вславились!
Вернулись назад!

Пожарами високими
Вкривалася даль.
Хрипіннями глибокими
Кричала печаль.

Батьки сиві журилися.
Чекали: прийдуть . . .
Дими з огнів курилися,
Лягали на путь.

А доленька-химерниця
Сміялась з імли . . .
Чи вернеться?
Не вернеться.
В майбутнє пішли.

БАЗАР

І жертва крові довершилась,
Свята, мов істини сльоза.
Остання куля лоб прошила,
І з рота — кров, з очей — гроза.

Забагряніли сніг і лиця,
І почорніла далечінь . . .
Як мати, зойкнула столиця,
Дніпро здригнувся від терпінь.

Мов пекла дно, розкрилась рана
Сплюндреної вщент землі.
Хрітіла ніч, червона й п'яна,
Сховали зорі лик в імлі.

Без крику, без фанфар, без слова
Легенда виросла до хмар,
Висока, чиста, пурпурова,
Як смолоскип вікам — Базар.

БЕЗСМЕРТНИЙ ЛИЦАР (Сл. пам'яті Є. Коновалця)

Він був таким, як кожний з нас, —
Людиною з життям дочасним.
Він жив-горів, але не згас,
Як завтра більшість з нас погасне.

Бо в тілі тім не попіл тлів,
Не іскра сумнівом роздерта,
Не кволість задумів і слів,
А горда райдуга безсмертя.

Бо в тілі тім царем був дух —
Творець зусиль за царство волі,
І він стопив народ в обух,
Щоб ним розбити мур неволі.

Бо в тілі тім огонь палав,
Як прапор нації крилатий,
Як заграва минулих слав,
Як символ боргу і розплати.

Бо дух його, немов граніт,
У ґрунт вростав і не іржавів.
Недаром ворог динаміт
Вложив під цю скалу держави.

Але розшарпав тільки плоть,
А дух і без щерби й руїни
Живе й веде нас до висот,
Як вічний лицар України.

СІМ КУЛЬ

(Сл. пам'яті С. Петлюри)

В лиці і в тілі беззахисне
Сім куль відміряла змія.
Сім букв — ім'я його вітчизни,
Сім літер — і його ім'я.

І наче в кожну букву — куля,
І наче в кожну букву — цвях,
Щоб смерть на сім замків замкнула
Йому і батьківщині шлях.

Скосила тіло сила Ночі,
Та семикратно виріс дух.
Сім куль — сліпим відкрили очі,
Сім куль — глухим відкрили слух.

І дух його ввійшов всеціло
У плоть мільйонів сорок п'ять.
Сім куль — одно скосили тіло,
Мільйони — кулям не здолатъ.

В РІЧНИЦЮ БРОДІВ

1

Вони пішли з піснями на устах,
Ще молоді, веселі і гарячі,
І іхні мрії, мов казки дитячі,
Не відсахнулись смерти у житах.

Вони пішли по тих ясних путях,
Куди летять орли далекозрячі.
Ворожій силі й похоті звірячій
Сказали »ні« з безсмертям у очах.

Нема могил. Хрестів нема. Іх прах
Стоптав загарбник і вороням кряче.
На нього й мертві наганяють страх.

А в синяві спинилось сонце наче
І сіє крином на бездолля хат.
На рани сіл. На смерти маєstat.

2

Підбрідських піль ратаю, зупинись.
Ось зупинились трави і пшениця.
Сьогодні свято — подвигу річниця
Борців, що з честю відійшли у вись.

Не плач. Погідно вгору подивись.
Пливи думками в далечінь, як птиця,
Бо тих, що впали, не скорив убивця,
Бо волелюбства не прошиє спис.

Вони лягли, як прадіди колись,
Щоб з пісні смерти витязь воплотився,
Щоб до бича в покірних гнів забліс;

Щоб кожному, що в той момент родився,
Вручить від предків клятву без щерби
І естафету віри й боротьби.

ПІСЛЯ БОЮ

Розпоролась паполома,
Кінь вудила розкусив,
І лягла недвижно втома
На гарячі груди нив.

Розпанахана і спрагла,
Тяжко дихає рілля.
Тут історія орала,
Засівала із сідла.

Лан пшениці золотої
Буде з щедрої сівби.
З крові виростуть герої —
Пересміці боротьби.

Заіржуть стрункі булані,
Заскргочуть знов мечі,
Бо раби ростуть із твані,
З крові — волі сіячі.

МЕСНИЦЯ

Осінь, ніч і вітер плаче.
Погасає вже огонь...
Не тули чоло гаряче
До холодних підвіконь.

Він не прийде. Не надійся.
Тут борцям за волю — смерть.
Ти не плач — огнем засмійся,
Пронесись, як лютий смерч.

*

Осінь, ніч і вітер плаче.
Вже давно огонь погас...
Ta в руці броня гаряча,
A під нею кінь-Пегас.

*

Темний ліс при тій дорозі,
Що іде в Сибір,
По якій і кров, і слози
П'є з народу звір.

Між дубами кінь у мілі.
Піна із вудил.
У сідлі в красі і силі
Жінка-командир.

То не чорна туча-хмара
Налягла на бір, —
To, як град, нависла кара
Над шляхом в Сибір.

Тут катів не урятує
Сотня глиць-штиків,
Греблю кат не побудує,
Щоб спинити гнів.

*

Заревів огнем розплати
Предковічний бір.
Будуть довго пам'ятати
Шлях кати в Сибір.

Полягла, щоб вічно тліти
Іродова рать.
Україна зна терпіти,
Вміє і карать.

*

Вранці вчительку шукали
Діти-школярі.
Тільки пустка з вікон школи
Слалась по дворі.

А батьки надійним оком
Поглядали в ліс.
Кожний в клуні чистив гнотом
Синові обріз.

І тихцем селом літала
Пісня, наче птах,
Про орлицю, що ширяла
З клекотом в степах.

НІЧ

Два постріли і мертві тиша.
Луна завмерла в далині.
А мати: »Серце, тихо, тихше,
Вони не перші й не одні . . .«

Вмирає день. Червоний обрій
Проміння мече, мов ножі.
В селі отаборились обри
У нужі, у крові, в іржі.

А в хаті на столі тисовім
Лежать розстріяні сини.
З грудей спливає цівка крові,
Бринять над ними мухи й сни.

У клуні батько взяв обріза
І жінчиних торкнувся пліч:
Не сліз нам треба, а заліза.
Ти ж чуеш, бачиш — Ніч.

Дзижчали кулі гостро й дзвінко.
І батько ще додав з вишень:
»А хлопців похоронищ, жінко.
Я ж вернуся, як прийде День«.

НА ЗГАРИЩІ

По згарищі вночі ходила,
Як тінь, з вітрами говорила,
Що налітали з далини.
Розхвилювала трави, квіти
Й шептала: »Де ви, де ви, діти,
Мої єдині сни?«

По згарищі вночі блукала,
Сміялась, плакала, кричала,
Об чорний ґрунт товкла чолом . . .
А в далечі ліси горіли,
Під попелом оселі тліли,
Вставало полум'я стовпом.

Знеможена, між мертвих впала
І немовлятко годувала
Зісохлими від мук грудьми,
Щоб виросло, набралось сили,
Щоб у братів сліди вступило
І встало сонцем проти тьми.

У досвіта ішла додому,
Німа, в мовчанні камінному,
На чорну панщину в село.
А десь кричали ще пожари,
Немов просили в Бога кари
На дику Північ-Зло.

/

СУСІДОВІ

Це вже не привид, не облуда,
Це не злорадний поговір.
Сусіде, слухай і повір:
Хтось влив тобі плюгавства в груди,
Мерзоти — в кров, у душу — бруду.
Ти звір! Ти звір!

Страхіттям ходиш по безкраю,
Залюблений в пожари й чад,
Мечем розмахуеш підряд,
Будуеш царство на безправ'ю,
Розплоджуеш кастратів зграю.
Ти гад! Ти гад!

Сусіде, твій напій — це сльози
Сиріт і покриток, і вдів.
Твій сон — імперія рабів.
Твоя жадоба — морд, погрози,
Бешкет, що в жилах кров морозить
Вовків і псів.

Безглуздям вщент прочервоточен,
Гориш огнем злоби і мсти.
Ламаєш націям хребти.
Хула і гріх — твій кожний почин.
Твій кожний крок — це вбивство, злочин,
Хрести, хрести.

ПРИВИД

На душі так мертво, пусто.
Дощ по шибах твердо, густо
    Дзвонить, виграє ...
Я то сплю, то прокидаюсь,
Десь біжу, десь пориваюсь ...
    Дощ не устає.

А на небі хмари, хмари,
Мов живих овець отари,
    Вітер проганя.
Ніч під стріхою пристала,
У сірjak лице сховала,
    Стоячи, куня.

І слота блукає, бродить ...
Під мое вікно приходить
    Пізній мандрівник.
Силують немов знайомий ...
— Хто це? — здогад невимовний —
    Батько? .. Привид зник.

На душі так мертво, пусто.
Дощ по шибах твердо, густо
    Дзвонить, виграє ...
Я то сплю, то прокидаюсь,
Десь біжу, десь пориваюсь ...
    Дощ не устає.

У ГРОЗУ

Ударив грім в суху ріллю,
Аж розпанахалися груди . . .
Аж спалахнули від жалю
Жита . . . Аж зойк по стернях блудить.

Ex, видерж, земле! Ой, не плач!
Ось теплий вітер — ран догляне,
А завтра вийде знов орач
І плугом вирівняє рани.

ВОРОГАМ

Ви кажете, що ми слабі?
А я кажу: — титани!
В нас кров шумить, немов прибій
На ранньому світанні.

Ви кажете, що нас нема,
Що ми погній — не люди?
Це страх говорить з вас. Дарма.
Ми є, були і будем.

Ви кажете, що смерть нас жде?
А я кажу: — цвітіння!
Струнка держава-храм гряде
Із мармуру терпіння.

ОСІННІЙ СОН

Тихо крізь вікно нагнулась
І розсипалась коса . . .
До світанку ніч горнулася,
Капала зі стріх роса.

Я підбіг до неї . . . Леле!
Цвяхом куля в голові.
Під вікном, немов коралі,
Каплі крові на траві.

Хто тебе? Яка підлота?
Закрутилась голова . . .
Десь риплять старі ворота,
Вітер реквієм співа.

Мертвa крізь вікно нагнулась
І розсипалась коса . . .
До світанку ніч горнулася,
Капала зі стріх роса.

ЛЮДОРУБОВІ

Згориш на попіл від жаги й захланства,
Від самолюбства лопнеш, як горщок.
Копаеш гріб собі знаряддям хамства,
Труну майструеш з підлости дощок.

В літописи записуєшся брудом,
Собі муруєш пам'ятник з ганьби.
Повік стояти будеш людорубом
На горах трупів страдниці-доби.

МАТИ

Хто це плаче уніч,
Сльози ронить із віч
Під вікчом, де прослались тумани?
Чи це, може, слота,
Чи вдова-самота,
Чи верба, що старіється, в'яне?

Хто це в чорній пітьмі,
У розпуці німій,
Притулився до вікон косою?
Чи це осінь? Вона?
Чи пропаща весна,
Що ніде не знаходить спокою?

Це не осінь-слота,
Не вдова-самота,
Це не туга блукає край хати,
Не пропащі літа,
Не в журбі сирота . . .
Це шукає синів скорбна мати.

Ходить, бродить уніч,
Сльози ронить із віч
Під вікном, де прослались тумани.
Жовте листя летить,
Шелестить, шелестить
І вмирає, як вітер пристане.

СНИЛАСЯ

Снилася в ніч буревійну.
Під бараком, казали, була.
Її чули напівбожевільну,
Як відходила з цього села.

Вдосвіта вибіг я з хати.
Чи не бачили: де і куди?
Не розкажуть ...
Скалічені п'яти
Полишили криваві сліди.

РІЗДВЯНА ГРОЗА

— Христос рождається! Радійте! —

Співає степ, гримлять ліси.

Відлуння котиться по світі:

— Славіте мить життя й краси!

— Рождається! — співають зорі,
Дзвенить мороз, скриплять сніги.

— Славіте! — одвічає море
Й закуті в кригу береги.

— Рождається! — кричать гранати,
Хрипить розорана земля,
Ревуть розтерзані Карпати,
Харчатъ контужені поля.

— Славіте! — молитовно шепчуть
Батьки в кривавому вікні,
А блискавки огнями крешуть,
Мечами пищуть по стіні.

— Христос рождається! . .

Заграви

Свічками лижуть небеса.

Це мить Різдва. Це ніч прослави.

Це в серце Ірода — гроза.

КАМЕНЯРІ

Огнем ідеї спаяні в єдино,
Вони не кинуть прапор боротьби.
Чоло до неба, вище, Україно!
За кожну смерть розплатяться подвійно
Каменярі визвольної доби.

Їм гартували дух віків жахіття,
Їм протоптали шлях діди й батьки.
До неба, вище, Україно, віття!
Ти протриваєш чорне лихоліття,
Відкинеш замах дикої руки.

Цвіти знаменами, шуми огнями,
Лицем до вітру повернись — греби!
Бо побіч тебе злитими рядами,
Окрилені праਪрадів ділами,
Каменярі визвольної доби.

Лети піснями широко й роздзвінно,
Як горда птиця, в синяву небес.
Ти будеш жити вічно, Україно,
В ясних степах, розкрилених орлино,
І на блакиті чорноморських плес.

Бо ти в серцях злютованих мільйонів,
У їх диханні, в шепоті мольби,
В любові, в поті, в шереху поклонів,
В ударах молотів, неначе дзвонів,
Каменярів визвольної доби.

ЦЕ ХТО

По шибах дощ . . .

— Ха-ха! — рігоче

Хтось під моїм вікном.

Це хто? Чи божевільна плаче,
Блukaючи селом?

Дивлюся у вікно тривожно.

А ніч — сліпа, глуха.

По вулиці йде подорожна:
Ха-ха! ха-ха! ха-ха!

Як льон, скуйовдане волосся.

Посиніли уста.

Без хустки йде. У руб'ю. Боса.
Мов знята із хреста.

А дощ січе, а град рубає,

А вітер свиту рве,

Волосся жменями кусає,
Аж кров цюрком пливі.

Іде і падає в знемозі.

А ніч сліпа, глуха.

Це хто в цю пору на дорозі?

— Ха-ха! ха-ха! ха-ха! . .

СОЛДАТ

Твій маршрут від Каяли по Броди.
За тобою могили і кров.
Ти вродився солдатом, народе,
У шоломі століття пройшов.

Тебе доля не пестила змалку,
А післала на поле борні.
Всі віки як солдат безустанку
Ти ідеш по багнетній стерні.

Над тобою гроза полум'яна,
Та не страшно, бо побіч діди,
Ішлях показує шабля Богдана,
Ненароджені кличуть: »Іди!«

Ти ідеш. Ні бандажів, ні марлі,
Бо зцілителі — сонце й зело.
Рідні скиби, як предків скрижалі,
Наливають у груди тепло.

Ти ідеш. Навіть з кулею в лобі
Ще співаєш про радість буття,
Бо безсмертя замкнулося в тобі,
Наче в зерні майбутнє життя.

НА СНІГУ

Сиву, немічну, як чайку,
Вивели на сніг.
Цвяхнула московська лайка,
Як батіг.

— Признавайся, сива суко,
Де блакитно-жовтий син!
Ляснула долоня сухо.
Чорний сніг і тин.

Пазурями в коси вжерся.
Очі, як ножі.
— Він отут . . . у центрі серця . . .
У моїй душі.

Цвяхнула московська лайка.
Бліснуло огнем.
Впала в білий сніг, як чайка,
До небес лицем.

ЦЕ НЕ ЧАЙКА

Це не чайка. Зійшовши з Кавказу,
Став обабіч Дніпра Прометей.
Ні, замало ненависти, сказу,
Щоби вирвати серце з грудей.

Це не чайка. Це сила титана
Розкувалась із ретязів сну.
Це гроза палахка й полум'яна.
Це огонь у добу навісну.

Це не чайка. Століттям покори
Вже не може прийти вороття.
Арсеналами дишуть комори.
Градом куль переспіли жита.

Це не чайка. Квиління і слізози
Десь розвіяв історії смерч.
У руках не бандури, не кобзи,
А булатний, безжалісний меч.

О. ОЛЬЖИЧ

Високий лоб, привітні очі,
Задума на брови крилі.
Тверде, твердіше криці, »хочу«
У зморщках лиць і на чолі.

Рядки дрижать, як шпаги-прути.
Їх ржа не з'їсть, не вкриє мох.
В залізних строфах: вийти, бути,
Вrostи у грані двох епох.

Маршрут: Підзамча, Рінь і Вежі.
А там — жорстоке в ранку млі,
Величний вхід за смерти межі —
В безсмертя рідної землі.

ЦЕ БУДЕ ТАК

Це буде так: з могутніх бань Софії
Полинуть дзвони-голуби
В одкрите небо голубе,
І задріжать тирани-лиходії.

Тоді на площах весь народ збереться,
Між ним з'явиться мертвих дух,
Підійме Правда свій обух
І дикий крик сатрапа розірветься.

А на бульварах зашумлять каштани,
У синяву покотяться пісні,
Погаснуть зарища й огні,
З мечів зітрутъ ворожу кров титани.

Сурмити буде Юр кінець ісходу,
Святий Андрій знаком хреста
Благословлятиме міста
І осяйні шляхи свого народу.

Я ВАС БАЧУ

Я вас бачу, високих і гордих,
На тривожних шляхах, як орлиць,
У серцях із огнями погорди
До насильства бездушних убивць.

Я вас бачу, стрункі амазонки,
На червоних полотнах огнів.
Не помада рум'янить вам шоки,
А розжарений вітер і гнів.

Перед вами у першім загоні
Мчиться Ольга у золоті шат,
А у вашій смаглявій долоні
Не вахляр, а співун-автомат.

На очах не серпанки — пилюга,
А в зіницях — презирство і месть
За сестру, за братів і за друга,
За вітчизну, за щастя і честь.

Я вас бачу, палких, яснооких,
Підрум'янених кров'ю заграв,
У степах неозорих, широких,
Серед пахощів диму і трав.

Ви ж моєї вітчизни дівчата,
Степової Еллади квітки.
Ви уміете жити, вмирати
Й маєстатом вростати в віки.

НАД ЧЕРЕПОМ

Знову сонце над обрієм встало
І розсипало золотом жар,
А у пар запустив срібне рало
Хлібороб — степовий володар.

І зненацька на прілій полянці,
Що їй здавна »Москвина« ім'я, —
Білий череп . . .

— Ач, ви голодранці!
Ну й багата на вас ця земля!

І не краще б лежати у Тулі?
Ні, не всидів — у степ понесло.
Ну, а степ наш багатий на кулі,
Як пшенициу.

Нахмарив чоло:
Тут, браток, ти не перший. Бували
І татарин, хозар, печеніг . . .
Ну, а вчора тебе зарубали,
Щоб валявся під стопами ніг.

Тут, бувало, й бур'ян не родився,
Від пожарів всихало зело,
Чорний попіл над степом крутився,
А одначе усе прогуло . . .

Бо під соняшну прозолоту теплу
Ми зростали, неначе спориш,
І як ухо притулили до степу,
Чуеш голос: »Дарма. Не скориши!«

Що? Наслухався вдосталь? Мовчиш?

В муках хрипить Кінгірі.
 Голод, наруга, мозолі.
 Хмари, як струпи, вгорі . . .
 — Досить безчестя й сваволі!

— Годі!
 Ідуть на майдан.
 Стали, як трупи . . . Маруся
 Вийшла з шереги. Туман
 Холодом скронь доторкнувся.

Вийшла. Звелася рука
 В сторону скорчених мором.
 — Де їх подоба людська?
 Де ваш, дияволи, сором?

— Хто під замком, під ключем
 Морить ці квіти народу?
 Хто це рубає мечем
 Крила, що люблять свободу?

— Хто оплюгавив Христа
 Й велич Господніх законів?
 Хто закував нам уста,
 Рабство завів фараонів?

— Жити! Любити! В тюрмі
 Місце для псів Тамерлана!
 — Волі!
 П'ятсотній сурмі
 Небо відкрилось, як рана.

Бліснули жерла огнем . . .
Не сколихнулись зозулі.
— Волі !!!
    . . . Навальним дощем
Сіяли й сіяли кулі.

Танки вгрузали в тіла.
Пахло пожарищем, боєм . . .
Десь у жалобі ішла
Мати їх з чорним спокоєм.

ЗАВІЯНИМ ПУРГОЮ

Заприсяжені мріям і вірі,
Прокривавивши білі сніги,
Ви пройшли по безмежнім Сибірі
І замерзли в обіймах пурги.

Вже не прийде ніхто з вас у гості,
Вже ніхто не напише листа.
В чужині полягли ваші кості,
Юна сила і буйні літа.

І ніде ні хреста, ні шавлії,
Тільки біле безмежжя — тайга.
Божевільно і дико шаліє
Понад вами жорстока пурга.

Та колись на страшнім цвінтарищі
Наша пам'ять поставить вам храм,
Найсвятіший, найбільший, найвищий,
Як подвійникам, мучням, борцям.

І туди, де в снігах ви упали,
Буде людство на прошу іти,
Щоб молитись за ваші печалі
І за ваші криваві сліди.

Може там, під найвищим собором,
Ви відчуєте людства тепло.
Може в ворога збудиться сором
За нанесене людськості зло.

ЯК РУТА ЗАЦВІТЕ

Як рута зацвіте, дівчата,
В неділю вранці в гай підіть,
Сплетіть вінки й на гріб солдата
В святій шанобі покладіть.

Він у степу, де та тополя.
Він там. Не треба слів і сліз.
В його зіницях пишуть кола
Зіркі орли й Чумацький Віз.

Посійте в головах щирицю,
Нехай цвіте між чебрецем,
Бо ще й тепер він звів рушницю,
На Північ звернений лицем.

Він там. Синіє день, як mrія,
Пливе подзвіння на житах,
А вніч схиляється Марія
І ніжно пестить на руках.

Він там. Зложіть вінки, дівчата,
Та не займайте той полин.
Його зросила слізами Мати,
Коли світив зорею Син.

СУЧАСНИКАМ

* * *

Жорстоко батожить століття наруга
І дико шаліє сававоля гріха,
По спинах танцює насильства попруга
І дивиться в очі понурість глуха.

У час цей пощади не жди від нікого.
Господь сам, розп'ятий, кричить з роздоріж.
Прокажену душу із тіла людського
Ще вискребти зможе освячений ніж.

Бо гріх не поступиться слову й молитві,
Бо з бруду не зродиться сила буття.
У громі, в пожарі, у полум'ї й битві
Заховане зерно нового життя.

* * *

Нас ворог косить вже віками.
Коса не тупиться, міцна.
Перетопім серця на камінь —
На прах покришиться вона.

Сліди криваві — наші свідки.
Вже кожна грудка б'є ключем.
Зберім цю кров у бистрі ріки —
Ворожу греблю рознесем.

Поглянеш — поле неозоре.
Позаду — повінню наш піт.
Зберім його в єдине море —
Зруйнуєм пекло, втопим гніт.

За нами горами могили.
Немає мукам берегів.
Одним бажанням спаймо сили —
І станем притчею віків.

* * *

*

Удари хвиль тверді, нестерпні
Розмили скелі на пісок.
Ми стоїмо. Ми неущербні.
Не поступилися й на крок.

Шаліють бурі. Дикі сили
Нас валять з ніг у тьмі ночей.
Ми стоїмо. Навальні хвилі
Ламаєм греблею грудей.

Огонь і грім. Страхіття сили
Рубають наш навальний рейд.
Ми стоїмо. Ми поступили
Не крок, а мілю наперед.

Гранітні скелі побережжя
Давно розмили буруни.
Ми стоїмо — лицем в безмежжя
Блакитнозорої Весни.

* * *

*

З-під кожної стріхи вихоплюймо ніж,
З-під кожної скирти — обріза
І силмо, як зерно, з усіх роздоріж
За пазуху хама заліза.

Простуймо хребти, щоб на кожній путі
Зустріти огненне весілля,
Бо двері в майбутнє відкриють лиш ті,
Що вийшли за межі безсилля.

Хай пропадом гине поріддя рабів,
Залякане жахами Ночі.
Лиш тим відкриваються брами віків,
Що дивляться смерті у очі.

* * *

*

Хай не рубцються душ ваших рани,
Потіл руїн не заструплює їх,
Зброю в руках хай не туплять пеани
Тих скоморох, що звеличують гріх.

Смородом розпаду, гною і струпа
Хай яничар вам не вказує путь.
Завтра з огидою глянуть на трупа
Ti, що сьогодні нарітники рвуть.

Підлість покори здушіть, як гадюку,
Гідності прапор до хмар підійміть.
Вийдіть у степ. На булатну шаблюку
Віру, надію й любов покладіть.

* * *

*

Хай вітер дме, хай буря свище,
Хай грім рубає тиші тлінь,
Хай блискавка огнями пише
Сучасне в книзі поколінь.

Хай в полум'ї згорить на попіл
Страшне позорище доби,
Пістряк, що вгризся в плоть Европи,
Боляк дикунства і злоби.

Нехай покриють чорні хмари
Бездоню пекла і різні;
Хай грім січе мечем покари
Гніздо всесвітньої брежні.

* * *

Знову вістку читаю в газеті:
Під укіс полетів ешельон.
Знаю, знаю: не вмерти Мазепі,
Не згасити полтавський огонь.

Течії не спинить Кочубеям,
Не плисти в Біле море Дніпру,
Силу пісні Шевченка-Орфея
Проти нас не поставить на прю.

Не навчити орлів плазування,
Степової душі не скорить,
А любови огненне палання
Ні в воді, ні в крові не втопить.

Вже народу душі не роздерти,
Не розкинути шматтям в полях.
Знаю, знаю: Мазепі не вмерти,
Не згасити Полтави в серцях.

* * *

Що дав людині Прометей —
Забрало плем'я люте.
Замало гніву, — громом бий
У дикий лоб Малоти.

Що викресав народу дух,
Те погасив Валуєв.
Замало слів, — гартуй обух
На плем'я лютих збуїв.

Що виросло з добра й краси —
Упир зробив безликим.
Замало гроз, — до пня коси
Медузи кодло дике.

Що виплекав вселюдський ум —
Плюндрують чорні гади.
Замало грому, — лжу і глум
Влучай промінням правди.

ПРОСЛАВЛЕННЯ

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй сонечолій столиці!

В Петрограді твої бо полки
Самодержцям шляхи обірвали,
І софіївські срібні дзвінки,
Як відлуння віків, заспівали.

Аж під небом шумлять прапори
І танцюють схвильовані коні,
Переливами — сонце згори
Через щедрі Господні долоні.

Розцвітають майдани людьми.
Всюди з'їзди, пісні, маніфести.
Тепле щастя колише грудьми,
Довгожданою волею пестить . . .

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй сонечолій столиці!

Та нечайно із Півночі глум:
»Не було і нема, і не бути!«.
Відповіли їм піснею сурм
І геройством подвижників Крути.

Не схилила столиця чола,
Не погасли бажання одвічні.
Утвердитися! — воля росла, —
Дати відсіч потворі північній.

І шуміло життя молоде
Полум'яними датами Січня:
Україна в майбутнє іде,
Непідкорена, вільна і вічна!

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй сонечолій столиці!

То нічого, що кулі, що град,
То нічого, що тиф і невдачі.
Ті, що слова зrekлися »назад«,
Переможуть в останній атаці!

Віковічний у серці пожар
Не згасити і ріками крові.
Після Крутів нам дано Базар —
Світле джерело сили й обнови.

І за кожний диявольський ніж
Піdnімались заграви розплати,
Розгортається все більше і більш
Революції прапор крилатий.

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй сонечолій столиці!

Розкувається народ-богатир,
Пробудилася сила народу.
Вже замало в Єхиди сокир,
Щоб спинити лязіну походу.

Кожний рік — боротьби торжество.
Наши лави — ударні і горді:
Вапліте, СВУ і УВО,
Легендарна ОУН в авангарді.

На шляху не сковзнеться стопа.
Не підкосить ніхто уже ноги.
Прапори розгортає УПА
І наближує день перемоги.

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй сонцеволій столиці!

Піднімаються соняшні дні,
Вже на обрії сонце свободи.
Обнімаються з громом пісні,
Розцвітаються славою Броди.

І тужавіє нація в сталь,
У боях загартована й праці.
Голубіє надіями даль:
Перемога в останній атаці!

Може завтра, за місяць, за рік
Заскрегоче безмежжя мечами,
І відкриються в соняшний вік
Голубій Непокірниці брами.

Над степами вітри голубі
І пісні золотої пшениці . . .
Україно, поклони тобі
І твоїй волелюбній столиці!

ТО НЕ ГРІМ

То не грім, не велетні-пороги,
Не гроза над простором степів,
То встає народ з колін на ноги,
То гrimить святий народу гнів.

Від народу можна все забрати,
Можна пити піт його і кров,
Та не можна чоботом стоптати
До вітчизни соняшну любов.

Можна все спалити, погубити,
Та в народі серця не спинити.
Можна все на світі розлюбити,
Матері не можна розлюбить.

Безпорадні всі тюремні ґрати
І безсильна поночі різня.
Можна все в народу відібрати,
Та не душу, не одвічне »я«.

Будувати можна Петрогради
На кістках, і тілом гать гатить,
Та в народі вбить не можна правди,
І народ до рабства приурочить.

Можна греблею спинити воду,
На ракетах до плянет дійти,
Та не можна крок спинить народу,
І від гніву нації втекти.

Клекотить . . . Не грім і не пороги,
Не гроза над простором степів,
То встає народ з колін на ноги,
То гrimить святий народу гнів.

ГОЛУБІ ДАЛІ

НА ЖУРАВЛИНИХ КРИЛАХ

ПІД СКРИП КОЛІС

Вже в полі чути скрип коліс,
Журба нависла над гаями,
Зів'ялим листям плаче ліс
І небо скапує зірками.

У вирій линуть журавлі,
Лишають гуси гнізда отчі.
На обрій рідної землі
Я знову повертаю очі.

Ввижається у сяйві зір
Дитинство на Чумацькім Возі,
А молодість, як осокір,
Йде в казку по дорозі.

ПАХНУТЬ ДНІ

Пахнуть дні теплом землі і житом,
Молодими паростями лип.
Я всміхаюсь радісним привітом,
Я до сонця крилами прилип.

Буйнолисто трави зеленіють,
Десь музики кумкають в багні,
Над садами тепловій віють,
Пахнуть небом, пролісками дні.

Я іду обніжками й стежками,
А у пазусі шуткує день ...
Я цілуєсь з квітами й житами,
І співаю соняшників тісень.

Пахнуть дні пшеницею, блакитом,
Першим медом квітів польових ...
Я всміхаюсь радісним привітом
Крізь решітку буднів життєвих.

КОНТРАСТ

Життя таке брудне і чорне,
А дні такі ясні,
Так дзвоняньть-дзвоняньть жайворони
В прозорій далині.

Так пахнуть-пахнуть дикі трави,
Болить аж голова ...
Чому життя таке лукаве,
Жалке, мов кропива?

У пшеницях блакитний вітер
Цілус білий мак ...
Чому життя на цьому світі
Солоний має смак?

Хвилює море непоборне
Шовкових нив ... Пісні ...
Життя таке брудне і чорне,
А дні такі ясні.

НАД МОРЕМ

Далекий краю! Світе-розмаю!
Нудьгую . . . подивись!
Ходжу над морем і хвиль питаю,
Чи вернуся колись.

Мій рідний краю! Блакитний раю!
Хоч привидом з'явись,
Бо море кличе, бо море грає:
Вернись назад! Вернись!

Ходжу над морем з печаллю й горем,
У грудях скиглить жаль.
Солоний вітер крилом просторим
Колишні хвилі й даль.

Спадає вечір. На фоні ночі
Я бачу твій міраж.
За тебе, краю, в дитинстві наче,
Шепчу я »Отче наш«.

СЕРЕД МОРЯ

Середземне море, і вітрила й сонце,
І чайки під небом, наче хустинки.
Далечінь блакитна наливає серце,
Мов вино іскристе золоті склянки.

Хочеться сміятись, щоб дрижали груди,
Хочеться співати, щоб чардак дрижав,
Хочеться поплакать, щоб не чули люди,
Щоб ніхто про щастя і мій біль не знав.

Середземне море, і вітрила й сонце,
Берег сіцлійський, Мальта і Альжир.
Не за ними, знаю, сумувало серце,
Не за ними, бачу, стільки літ тужив.

Стелиться позаду корабля дорога,
А вгорі чайками страдниці-думки —
В рідний край, де мріє синява розлога,
Де ще не доснились голубі роки.

ТУТ

Простелилося поле безкрай,
Та кругом — чужаниця чужа . . .
Тут інакше пшениця співає,
Тут інакше зідхає межа.

Тут не дзвонять по-рідному коси,
Тут чужий перепел у вівсі . . .
Ходить згадка дитям сивокосим
По холодній, нерідній росі.

Простелилося поле безкрай . . .
Тут і вітер нерідний, чужий.
Як метелик, мій крик умирає,
На будяк наколовшись сухий.

Не заллеться тут піснею жниця,
В холодку не заплаче дитя.
Тут і небо, як сіра темниця,
Над безсоняшним полем життя.

ВЕРЕСНЕВА ОСІНЬ

Вереснева тепла осінь
Золото вплітає
    В трави і в сади,
І свої русяві коси
В золоті покоси
    На луці кладе.

Тиха, добра, благодійна,
Вбравши, як Пречиста,
    З колосків вінок,
Ходить, мов меланхолійна
Згадка понад стерні,
    Наче тінь думок.

В полі втомлено й повільно
З срібного повісма
    Вже пряде нитки,
І прощає богомільно
Журавлів намисто
    Помахом руки.

У ПОВНЮ

Отченашем горяť Плеяди.
Як арка, звисли небеса.
Сльозами юної Наяди
На квіти сиплеться роса.

Надхненно моляться простори.
Поклоном гнеться небосхил.
У далечінь пливє, як море,
Дзвінка парча пшеничних хвиль.

Галтує місяць златоглави
І сипле перли на квітки.
Залиті сяйвом ллються трави,
Мов хвилі срібної ріки.

Смарагдами блищаť потоки
Й виплескують янтар пісень . . .
Ще мить і вітряки високі,
Проснувшись, змінять ніч на день.

ВЕСНЯНЕ

У гущавині
При галявині
Заляшав соловей,
І октавами
Понад травами
Ллються трелі з грудей.

Я милуюся
І хвилююся,
Сам не знаю чого . . .
Чи від радошів,
Чи від жалошів,
Чи від співу того?

Пахне лозами
Синьоросими,
Яблуневим садом,
Україною
Солов'їною,
Чебрецями й бузком.

Я милуюся
І хвилююся,
І ридаю й сміюсь . . .
Серцем, думкою,
Щастям, мукою
Над вітчизною в'юсь.

В ОЗОРЕНІХ ПОЛЯХ

Проснувся перепел,
І з жита срібний пил
Посипався на межу,
    А золоті зірки
    Безмежжя сторожке
    Гаптують і мережуть.

Дрімає море піль,
І хилиться кукіль
До синьої волошки.
    Жагучий щепіт . . . сміх . . .
    Край польових доріг
    Проснулися горошки.

В гніздачку у ріллі
Заскиглили малі,
Чекають сонця-ранку.
    Куріпка із теплом
    Накрила їх крилом
    По-матірньому, п'янко.

Щось вітер-тепловій
Волощи польовій
Шепнув і усміхнувся . . .
    В мрійливу далеч піль
    Не дивиться кукіль,
    Від ревнощів хитнувся.

ЩЕДРІСТЬ

Вже спіють яблуками дні
І наливаються, як дзбанки, медом.
Нагнулось небо голубим наметом,
Виплескують жита пісні.

Немов прозорий злотоглав
Пливе спокійно вітер у безмежжя.
Далекий обрій, як тонка мережа,
Пливе на гривах срібних трав.

Неначе жінка в силі літ,
Розкрила млосно далечінь рамена.
Підходить піль вагітність божественна
До рихлих царини воріт.

Назустріч їй — любов людська,
Жагуча туга й серця передзвони,
Бо в кожній хаті золотом з ікони
Спливає щедрість колоска.

ДЕСЬ ЗАБАРИЛАСЯ ВЕСНА

Десь забарилася весна.
У поле йду і виглядаю.
— Не бачили? — вітрів питаю, —
Де загулялася вона?

А обрій хмари затягли.
Рудіють стерні над полями
І плачуть сірі дні дощами,
Лице втопивши в тонь імли.

Чорніє ліс, немов стіна.
Крізь дощ нечайно сніг посіє.
Ще сонце глянути не сміє . . .
Десь забарилася весна.

ВЕРНУТИСЯ

Дні цвітуть, синіє небо,
І хвилюються жита . . .
Ех, вернутися б до тебе,
Україно золота!

Там колишеться пшениця,
Там синіє морем льон,
Там дівчатам у зіницях
Голубіє небосклон.

Там риплять епічно гарби
На старих курних шляхах,
І полощуть коси верби
У задуманих ставах.

Там під синім небом зорі
Шепчує тихі молитви,
І у місячнім просторі
Пісня вічності пливе.

Там цвіте барвінком небо,
Пахнуть росами жита . . .
Ех, вернутися б до тебе,
Україно золота!

СКАЖИ МЕНІ

Скажи мені, перекажи вітрами,
Чи ти така й сьогодні, як давно,
Чи й досі ще співаеш вечорами
І дивишся зорею у вікно?

Чи й нині ще, заквітчана й духмяна,
У сині ночі ходиш по садах?
Чи в срібні дні, і буйна й полум'яна,
Пливеш княжною в золотих житах?

Скажи мені, чи в'ешся ще стъожками
Блакитних рік у синю далечінь,
Чи молишся струнких топіль свічками
За щастя, долю й силу поколінь?

Чи й нині ще, за руки взявшиесь з вітром,
Степами мчиш до чорноморських хвиль?
Смієшся й досі соняшним привітом
На білому розкриллі птиць-вітрил?

Скажи мені, перекажи вітрами,
Хоч з криком перелетних птиць прилинь,
Обвій мене теплом голубки-мами
І щастям втрачених давно хвилин.

ПРОЩАННЯ

Розцвіталися верби і далі,
Наливалися медом сади,
А в душі, мов на білій скрижалі,
Карбувалися болю сліди.

Одержаній любов'ю й жагою,
Допивав я вітчизни красу,
Бо я знов, що у світ із собою
Тільки спомин по ній понесу.

Я хотів, щоб вона воплотилася,
Щоб, як мати, мене провела
І з останнім цілунком лишилася,
Як реліквія, в зморшках чола.

Я виходив на биту дорогу
І вдивлявся в дзвінку далечінь.
Не було . . . По габі перелогу
Тільки йшла її соняшна тінь.

А далеко, де синява й обрій,
Клекотав розкуйовджений ліс.
Хтось упертий, твердий і хоробрий
Ешельони пускав під укіс.

*

На світанку, як верби ще спали,
Торохтів по дорозі мій віз,
І лише перепели ридали,
Як плачки, над слідами коліс.

В травах тухою дихала м'ята,
Пахла смутком роса на житах,
А волошки, неначе дівчата,
Поглядали печально на шлях.

Ненароком між травами й житом
Я побачив її, дорогу,
Як сікла по шляхах рикошетом,
В степову задивившись югу.

Підійшла, як висока орлиця,
І цілунком чоло опекла.
У глибоких блакитних очицях
Хвилювалося море тепла.

Синьооку волошку зірвала
І мені: »Бережи, не забудь.
Щоб росла, щоб цвіла і не в'яла,
Життедайного сонця здобудь.

На путях будь хоробрий і чесний,
Стій за Віру, Надію й Любов,
І гори наче промінь небесний,
Що для щастя й тепла тут прийшов«.

А далеко кричала пожежа,
Лютувала війни заметиль,
І молились до неба безмежжя,
Звівши вгору долоні топіль.

Хвиля жита закрилась, мов книга . . .
Я волошку підняв із роси.
Зайчик щастя у грудях заплигав.
Било сонце в літаврах краси.

*

Щезли з виду верба, як ворожка,
Панорама вітчизни й села . . .
Не забуду! Блакитна волошка
До моєї душі приросла!

МИНУВШИНА

Блукають тіні по кімнаті
Великих предків і дідів:
Міцні, кремезні і вусаті,
Бронзові груди, волохаті,
І гострі ятагани брів.

Немов живих щоночі бачу:
Басують гордо, як боги,
Через Батурин, Київ, наче
Могутні статуй, і ночі
Тривожать сурми і роги.

І пахне порохом і димом,
Огнем мушкетів і гармат,
Ременем, потом, кінським милом,
Шляхів широких сивим пилом,
Пожаром і дурманом м'ят.

А потім наче хмара суне
І тільки в дикім шумі бур
Пісні блукають, наче луни,
І грають кобзи, дзвонять струни
Пропахлих старістю бандур.

ПРЯХА

Веретено крутиться, воркоче,
І прядеться нитка без кінця.
Так усе. Щовечора. Щоночі.
Перед кволим світлом каганця.

І думки прядуться із нитками.
Без початку. Довгі. Без кінця.
Все про сина, що пішов світами
У шинелі месника-бійця.

І старенька згадує і плаче . . .
Прийде ще до неї і вітця?
Веретено крутиться, воркоче,
І прядеться нитка без кінця.

Син приходить, заглядає в очі . . .
Наче дійсність! Де та самота?
Веретено крутиться, воркоче,
І прядеться нитка золота . . .

ДО ДРУГА

Кигиче думка. Серце тужить.
Чекаю в чужині листа.
Тож напиши до мене, друже,
Про синій степ і про жита.

Пиши про голубі простори,
Про день над ними, наче храм,
Про небо, як безмежне море,
Що в очі дивиться квіткам.

Пиши про кожну скибу й грудку,
Про їхню щедрість і тепло.
Я поцілунком вкрию чутку
Про кожну квітку і стебло.

Пиши про синяву бездонну,
Про шум зелений на гаях.
В згадках я йду й тепер додому,
Заслуханий у солов'ях.

Згадай слівцем про кожну зірку,
Про шелест кожного листка,
Про батьківську стареньку фіртку,
Про спів над нею берестка.

Ніщо для мене не байдуже,
Найменша вісточка — свята.
Тож напиши листа, мій друже,
Тож напиши мені листа.

СЕСТРІ

Ти напевно копаєш картоплю сьогодні
(Сонцем і стернями пахне рілля)
І, дашком до очей приложивши лодоні,
Дивишся довго у слід журавля.

А над жовтими стернями день, павутиння,
Дим, де картоплю печуть пастухи,
І, як нитка журби, безпритульна і синя,
Пісня про терням зарослі шляхи.

Хоч не віриш, дашком приложивши долоні,
Довго вдивляєшся в синяву піль.
Та немає познак. Тільки далі холодні.
Тільки на обрії хмара, як біль.

ПЕРША СЛЬОЗА

Осінній день. Ще пахне літом.
Ще у пилузі горобці.
По вулиці гуляє з вітром
Мій син, як жевжик на луці.

Нечайно став, бо над полями
Почулася пісня журавлів . . .
— Гей, братики! Пождіть! Я з вами
Полину в край блакитних снів!

— Пождіть! Візьміть мене з собою!
Я полечу без вороття
В той край, де пахнуть дні вербою,
Де дзвонята арфами жита!

— Я хочу пити даль безкраю,
Вдихати синяву степів!
Пождіть! Візьміть мене, благаю,
Із каменя чужих шляхів!

— Курлю . . . — молитва журавлина
— Курлю . . . — останнього шнурка.
На камінь впала з вій слезина,
Печальна і гірка.

I ЗНОВУ СНИТЬСЯ

I знову сниться: п'яна ніч
Теплінню обвилася на шиї.
На обрії при сяйві свіч
Марія ризи шие.

Зідхають броди і шумлять,
Неначе вербам шепчути казку.
Зірки за хутори летять
У синіх піль запаску.

Безжурно ходить вітерець,
Шуткує залюбки з квіт-пір'ям,
Ромашки пахнуть і чебрець,
I м'ятою сузір'я.

Лягаю в трави між пшениць
I мариво зорю предальне:
По обрію іде Творець,
Земля співає псальми.

ТУГА

Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Ех, скільки довгих-довгих літ . . .
Чи й досі там синє небо?
Горить ще й нині зорецвіт?

Чи ще й тепер пливуть полями
В музичнім сколиху жита?
Чи й нині ще цвітеш піснями,
Вітчизно рідна і свята?

Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Ех, скільки довгих-довгих діт . . .
Чи й нині ще співають верби
Обабіч схиленіх воріт?

Чи ще й тепер галтують зорі
Безмежжя синє полотно?
Чи місяць на нічнім дозорі
Глядить у батьківське вікно?

Чи ще й тепер курличуть гарби,
Як журавлі на небесах?
Ех, скільки мук, мій рідний скарбе,
І скільки мрій згоріло в снах . . .

СОНЯШНА ЗГАДКА

Літа тут немає, бо воно далеко,
Де сміється сонце, де трава цвіте,
Де пливе під небом голубим лелека,
Й над його розкриллям синій день росте.

Літа тут немає. Осінь тут, тумани.
Літо там, де ллються морем пшениці,
Де шумлять тополі, де цвітуть каштани,
Де об камінь б'ється золото в ріці.

Літа тут немає. Сиро тут і сумно.
Літо — де волошки по обніжку йдуть,
Де на арфі грає вітер срібнострунно,
Де медові квіти . . . Літо там, не тут.

Літо там, де пісня крином розцвітає
І летить на вітрі у прозору даль, —
В соняшній країні, що човни хитає,
Що портами мріє — жде на наш причал.

НАД ЖОВТИМИ ЛИСТАМИ

Вітер за вікнами зимний, осінній,
Жовтими нетлями — листя в вікно.
Спогади, спогади ходять, мов тіні
Днів, що пропащими стали давно.

Душу обхвачує біль, наче крига:
В шафі реліквії жовтих листів.
Кожний — це кров'ю написана книга,
Кожний — це мука нездійснених снів.

В кожнім листі журавлі прокричали,
З кожного дивляться mrій вечори.
В кожній коверті жовтіють печалі
Матері, дівчини, брата й сестри.

Час невблаганий усе перекреслив.
Тільки осталися жовті листи.
Мертві і холодно. Обрії скресли.
Ріки життя позривали мости.

СНІГ ІДЕ

Сніг іде... Як біла казка,
Як світлий сон дитячих літ,
Як матері привітна ласка,
Як юности моєї цвіт,

Сніг іде... І як співати,
Як погасити в серці біль,
Коли далеко плаче мати,
Задивлена у далеч піль.

Сніг іде... Ні бурі, грому.
Схилилися дерев верхи...
І як мені, коли додому
Завіяли сніги шляхи.

НОВОРІЧНЕ

До ярих зір, морозом скутих,
До хмар, немов скуйовдженіх знамен,
До обріїв, далеко, ген і ген
Злітає сполох серць, і чути,
Як б'є дванадцяту Біг Бен.

Отченашем горить сузір'я,
Палає іскрами на площах сніг.
Мільйони нас на схрещеннях доріг
Несуть свій біль, своє довір'я
Новому Рокові до ніг.

Будь щедрий, добрий, милостивий!
Сповни бажання, мрії воплоти!
В серцях лямпаду віри засвіти
І в мент величний і щасливий
Про нашу Волю сповісти!

Нехай проколе Юрій змія,
Що хтиво смокче кров вітчизни з вен.
Хай не стрічає нас Біг Бен,
А дзвонами свята Софія
І гимном щастя Бористен.

ДО СКРИПКИ

Грай, скрипко, грай . . .
Хай кожний звук безумно й тонко плаче
Про наш ісход в далекий край,
Про те, як на шляхах полтавських кряче
Голодний ворон . . . Скрипко, грай . . .

Не треба сліз.
Ти проспівай якусь сонату Верді,
А може, грай про Чорний Ліс,
Щоб Бог почув тебе в небесній тверді.
Молитву грай . . . Не треба сліз.

Не треба слів.
Кричи про смерть розстріляних мільйонів,
Про муку неповинних вдів,
Про голод грай, про зойк розбитих дзвонів,
Грай про тайгу . . . Не треба слів.

Грай, скрипко, грай . . .
Хай з-під смичка лявина бунту рине
І Злу вішує чорний край,
Про синій степ, де вільно пісня лине,
Про наше Завтра . . . Скрипко, грай.

СВЯТВЕЧІРНЕ

Білий сніг, і дзвінки десь на мості,
І озорений неба покров . . .
Я приходжу до тебе у гости
Святвечірньою згадкою знов.

Ти столи застеляєш тисові,
Рушниками квітчаєш Святих
І співаєш при свічці восковій
Передвічних колядок про них.

Пахне зіллям, узваром, кутею,
Рушниками і рідним теплом,
А за вікнами світить зорею
Бог Предвічний над білим селом.

Кучугури на вулиці й мості,
І озорений неба покров . . .
Я приходжу до тебе у гости
Святвечірньою згадкою знов.

ЗАКОХАНІСТЬ

В цеї очі заплакані, сірі,
А в вітчизни були голубі.
Я їх бачу у ярім сузір'ї
На розкриленій неба габі.

Я їх бачу з-за синього моря
Наяву, у згадках і у сні,
Серед радошів, смутків і горя,
В сіру осінь і в соняшні дні.

В цеї коси як хмари осінні,
А в вітчизни були золоті,
Шовковисті, ясні і погідні,
Наче промені сонця густі.

У цієї хода мов стареча,
А у неї — весни хоровід,
В самоцвітах керя на плечах,
У слідах — білих пролісків цвіт.

ЗОPI

Не говоріть і не кажіть,
Що зорі всі подібні,
Бо ці вгорі — чужі-чужі,
А ті далекі — рідні.

Бо ці вгорі — мов крига-лід,
А ті далекі — теплі,
Як сльози матері, як літ
Мого дитинства трепіт.

Бо ці вгорі — німі-німі,
А ті далекі . . . Доле,
Чи вже не бачити мені
Тих чарівниць ніколи?

ДО УКРАЇНИ

Ти — джерело мого дихання,
Ти — перший промінь мій,
Надхненниця краси й кохання,
Криниця снів і мрій.

Ти — ранішня моя молитва,
Веселка в майбуття,
Ти — світло дня, жагуча битва
За щастя і життя.

Ти — туга серця, іскра думки,
Ти — полум'я дерзань,
Любов і віра, пекло муки,
Огонь душевних ран.

Ти — пісня снів, одвічний прасвіт.
В думках про тебе вмру.
Одну твою частину в засвіт
З собою заберу.

ВІДЦВІТТЯ ДНІВ

ЗОРЯ

Прийшла, запахла матіолою,
Здурманила мій шлях
І десь зорею ясночолою
Пропала у житах.

Прийшла, зачарувала вродою,
Симфонією слів
І десь відлинула з погодою
Безповоротних днів.

Прийшла, веселкою схилилася
І згасла на путі.
Не знаю: мрією з'явилася,
Чи сном була в житті.

ЛИСТІВ ЧЕКАЮ

Листів чекаю і нема,
А хочеться до болю
Тепло дівочого письма
Погладити рукою
І в сні, як гусне ніч німа,
Горнутий долонями двома
І поливати слізозою.

Листів чекаю. Напиши!
Багато ні, хоч слово,
І в серці біль заколиши
Погідно і шовково.
Листів чекаю. Не туши
Надії у моїй душі —
Зорі краси й любови.

ЖДАННЯ

Може, завтра листоноша
Принесе листа?

По кімнаті русокоса
Ходить самота.

Написав, та чи відпише
Мрій моїх розмай?
Віддихом ждання колишє . . .
Дне, скоріш минай!

Мить за миттю по краплині
Капає, як віск . . .
Думаю про очі сині,
Про сувої кіс.

Гасне день. Лягає вечір.
Ніч пливе туста . . .
Думаю про круглі плечі,
Про палкі уста.

По кімнаті русокоса
Ходить самота . . .
Може, завтра листоноша
Принесе листа?

Написав, та чи відпише
Мрій моїх розмай?
Віддихом ждання колишє . . .
Ноче, проминай!

КОЛИ У ВІКНАХ НІЧ

Мов статуя з-під пальців майстра,
З любистками в озерах віч
Над мною хилишся, як айстра,
Коли у вікнах зорі й ніч.

Зарошеними ягідками
Ти дихаєш в мої уста
І пахнеш квітами і снами,
Моїм дитинством у житах.

Гнучкими лініями тіла
Туманиш молодість мою
І тепло шепчеш до похмілля,
Як казку чарівну, »люблю«.

Обнявши стан гнучкий рукою,
Відчувши сполох мlosних пліч,
Мені так солодко з тобою,
Коли у вікнах зорі й ніч.

НА СТЕЖКАХ

Сьогодні я ходив стежками
По голубих її слідах.
Я бачив туту над полями
І сум її на колосках.

Я цілував блакитні роси
В криштальних келехах квіток.
Ячмінь шептав: »Повір, це сльози,
Це синій біль її думок«.

Залиті соняшним промінням,
Дзвонили вдумливо жита:
Тут ходить сум, її терпіння,
Її зачахла самота.

Лелійна даль на арфі грала
Пливла симфонія між трав.
Я в серце, мов у чашу Граля,
Бруньки сльозин з квіток згортав.

ПРОЩАЛЬНЕ

Ще сьогодні я від'їду. Знаю:
Вітер снігом замете сліди.
Казкою останеться »кохаю«,
Спомином залишиться »прийди«.

Та колись потушиш очі в пустку.
Розпустивши золоту косу,
Ще згадаєш і на чорну хустку
Зрониш з вій скривавлену слізозу.

Не побачу. Не почую. Знаю:
В самоті кричатимеш »прийди«.
Ще сьогодні відійду, й за мною
Вітер снігом замете сліди.

МЕНІ ВЧУВАЮТЬСЯ

Мені вчиваються ще й досі
Весільна ніч, цимбали, спів,
І шелестить на стернях осінь
Відцвіттями ажурних днів.

Крізь шум весільний плаче скрипка,
Та плач той чую тільки я,
Бо це ридає скорбно й хрипко
Від терня зради юнь моя.

Летять зірки за сінокоси.
Довкола — ніч, руді поля.
По стернях ходить жовта осінь
І віє холодом здаля.

А вчора ще цвіли ячмені,
Недавно ще була весна! ..
Сьогодні осінь, жовті стерні
І в серці порвана струна.

ТИ ПРИСНИЛАСЬ

Ти приснилась: тужила за мною,
По осінній алеї ішла,
Де колись під зорею ясною
Наша юність барвінком цвіла.

Шелестіло осикове листя
І спадало до ніг з верховіть,
А думки журавлино тяглися
За утраченим щастям у світ.

Вороними його не здогнати,
Бо роки позривали кладки.
Залишились, мов китиці м'яти,
По відспіваних веснах згадки.

Ти приснилась: сиділа на лавці,
Журавлино курликала далль.
У краплині слези, мов у чарці,
Набухали розпуха й печаль.

ОСВІДЧЕННЯ

Люблю тебе. Дай білу руку,
Щоб в синю даль з тобою йти,
Щоб сміх і плач, щоб щастя й муку
В одному келеху нести.

Піду з тобою по стежині
Назустріч синяві й вітрам,
Щоб вкупі пити по краплині
Ту долю, що судилась нам.

Надіюсь: Бог у світлу пору
Нам встелить квітами стежки,
Нагне над нами синь простору
І щастя стиглі колоски.

ПРОХАННЯ

Не плач. Не плач ніколи, зірко.
Хай плаче та, що в небі. Ти,
Коли на серці стане гірко,
До мене думкою лети.

Тебе зогрію почуттями
І ярим полум'ям грудей,
З твоїх очей зіг'ю устами
І сині сльози, й сум блідий.

Не плач. Хай плаче та, що в небі
Вона самотня. Ну, а ти . . .
Повір мені: живу для тебе,
Тому — сіяй і мерехти.

ПО БІЛІЙ КЛАДЦІ

Я бережу у серці згадку,
Мов сріблом виткану габу,
Про перший сніг і білу кладку
У нашу юність голубу.

Над нами гнулися простори,
Сніжинки сіялись, мов крин,
Співали пісню осокори,
Курликав казку білий млин.

У довгих вітру переливах
Мені вчувався Штравса вальс
І ти пливла на білих гривах,
Немов сніжинка, дальнє й дальш.

Тоді між хмар зоря з'явилась,
Моргнула й щезла на прузі . . .
Пішли роки. Ти загубилась.
Я чув, що згасла у тайзи.

Та ще й тепер я пещу в згадці
Той перший сніг, мов цвіт в маю.
Ти перейшла по білій кладці
В ту ніч у молодість мою.

НЕ ДИВИСЬ

Не дивись на гаї срібнострунні,
Бо вони не такі, як колись.
Ті листки, що шептали про юність,
Полетіли з вітрами кудись.

Ті квітки, що колись проростали
Із твоїх яблуневих слідів,
Вже давно почорніли, пов'яли
Й попливли з ручаями дощів.

Ту блакитну, ясну незабудьку,
Що заплів я укоси в гаю,
Ти згубила давно, наче чутку
Про загублену долю мою.

Тож тепер на гаї не дивися.
Нам по стежці у казку не йти.
Я з рікою життя примирився.
Примирися із долею й ти.

Що було — не повернеш. Пропало.
Наша юність — вінок на воді.
Тільки раз наше серце співало,
Тільки раз ми були молоді.

БАЖАННЯ

Хочеться, щоб зараз ніч була осіння
Щоб спадало листя з довгокосих верб,
Щоб селом ходило тихе шелестіння,
Щоб дивився з неба злоторогий серп.

Хочеться, щоб пахло леготом світання,
Щоб село ще спало непробудним сном,
Щоб я йшов додому по роках скитання
Жовтими стежками у руках з ціпком.

Хочеться, щоб вітер хмари покошлатив,
Щоб дуби шуміли по той бік ріки,
Щоб бабуся вийшла від безсоння з хати
Й на зірках читала молоді роки.

Щоб у ту хвилину я торкнувся фіртки,
Щоб безмежне щастя сіпнуло грудьми,
Щоб, ціпком вказавши дві на небі зірки,
Я спитав: Чи тямиш? Ті дві зірки — ми.

ДІЙСНІСТЬ

Згадками йду сьогодні з колядою.
У синіх вікнах мерехтять свічки.
Дівочий сміх безжурною луною
Дзвенить, як пісня, по той бік ріки.

Скрипить мороз, немов сільський музика.
ГоряТЬ на небі золоті зірки.
Розкрилась ніч, висока і велика,
Немов святої книги сторінки.

Це все було, мов снилося. Сьогодні
Ні коляди, ні сміху, ні життя.
В дівочій хаті, на німім ослоні,
Сидить глуха і сива самота.

Через вікно мертвецьки місяць дише,
На шибах тінь попалених осик,
А над столом схилилась пустка й пише
Людиновбивства і руїни цикл.

ЗАГУБЛЕНИЙ

Якщо тебе зустріну знову,
Розплачусь, мабуть, як дитя,
Згадавши юність волошкову
У книзі нашого життя.

Я не скажу тобі ні слова,
Про дні розлуки не спімну.
Хай мовить мовчанка воскова
Про нашу зоряну весну.

Не пригорну і не потішу,
Лише дивитимусь без слів,
Як ліне крізь мовчання й тишу
Блакитний молодості спів.

ЇЇ НЕМА

Нудьгую, вгадую й не знаю,
Коли й кудою ти пішла.
А я тебе й тепер чекаю
У синіх присмерках села.

Туди іду й тепер згадками,
Та всюди тінь твоя німа,
А осінь шелестить листками:
Ти не шукай. Її нема.

Вона за синій обрій впала,
Бо тут пустошила чума,
Серпом і молотом рубала . . .
Тож не шукай. Її нема.

СКОСИЛИ ЦВІТ

Злинняли дні. Зів'яла м'ята.
Зрубали наш зелений гай.
Похнюпилась край греблі хата.
З руїни дивиться відчай.

Її втоптали в підземелля,
А потім повели в Сибір,
Де небо, наче гробу стеля,
Де виє над кістками звір.

Скосили цвіт, гаї зрубали,
А юність кинули у кров.
Зачахла м'ята, дні зів'яли
І брунька провесни — любов.

ТИ НЕ ЦВІЛА

Ти не цвіла і не шуміла,
А в'янути вже почала,
Твоя коса пополовіла,
Торкнулась паморозь чола.

Ще стежку в гай не протоптала,
Не рвала любоців квітки,
А вже, як ряст, орда зірвала
І кинула на Соловки.

Ти не цвіла і не любила,
А вже поникла до землі,
Та сняться ще орлині крила,
Ще вороний ірже в далі.

МАЛИМ ДРУЗЯМ

НАД КОЛИСКОЮ

- Люлі-люлі . . . — мати колихає.
- Ти не знаєш, де твій рідний дім.
    Він мовчить за синім небокраєм,
    Між садами, в сонці золотім.

- Баю-баю . . . — матінка колише.
- Ти не знаєш, де твої діди.
    Там вони, де степ минулим дише,
    Де полків Богданових сліди.

- Люлі-люлі . . . — мати не вгаває.
- Ти не знаєш, де твій рідний край.
    Там, де казку золоту співає
    Кожна грудка, колос і ручай.

СКАРБ

У світлиці, в 'узлику, у скрині,
Де свічками пахнуть рушники,
Скарб. Не перстень золотий книгині,
Не коштовні перли і брошки.

На базарі й ярмарку за нього
І копійки покупець не дастъ,
А цінніший він однак від всього,
Наче серця нероздільна часть.

Я на нього часто так дивлюся
І тоді — думки, думки, думки . . .
В кожний вечір я над ним молюся,
Як у вікнах загорять зірки.

Перед сном до серця пригортую,
І тоді курличутъ журавлі . . .
Скарб цей — частка соняшного краю,
Тепла грудка рідної землі.

З журавлями вийшовши в чужину,
Мати скарб цей скорбно понесла.
У світлиці, в 'узлику, у скриню
Заховала — сину зберегла.

ОЧІКУВАННЯ

Я сьогодні чекатиму зірки,
Не відлипну й на мить від вікна,
Може, вибіжу тільки до фіртки,
Щоб поглянути, чи світить вона.

Це Свят-Вечір сьогодні в нас буде,
Це народиться в яслах Ісус.
Де ж та зірка-моргавочка блудить?
Виглядаю й ніяк не діждусь!

Це сьогодні засвітиться свічка,
І ялинки краса оживе,
А з грудей неповздержно, як річка,
В далечінь коляда попливе.

Буде тепло і солодко в домі,
Наче здійсняться сни золоті.
Я качатимусь знов на соломі,
Обніматиму »бабу« в куті.

Потім вийду під зорі холодні.
Взявши маму за руку, піду
Помолитись за тих, що сьогодні
Зустрічають в тайзі коляду.

Помолюся за тих, що не знають,
Що сьогодні в нас Радости Час,
І за тих, що обрізом ладнають
Поворотну дорогу для нас.

Помолюся за діда й бабусю,
Бо вони ще й тепер кріпаки . . .
О, прекрасно молитись Ісусу,
Як горяТЬ молитвами свічки.

Дожидаю різдвяної зірки,
Виглядаю й ніяк не діждусь.
Може, вибіжу ще раз до фіртки,
Чи не світить вона, подивлюсь.

ЦВІРКУН

Цвіркуна малого маю.
Він — мій побратим.
Я його не проміняю,
Не розлучусь з ним.

Цей цвіркун зі мною вкупці
Слухає казок,
Потім грає іх на скрипці,
Сівши у куток.

Грає він про край, де ллються
Голубі річки,
Де в житах цвітуть-сміються
Чарівні квітки.

Про сузір'я, мов намиста,
Про орлиній світ,
Де вночі свята Пречиста
Сіє зорецвіт.

Грає він про край, де бистро
Пшениці пливуть,
Де мої брати і сестри
Борються й живуть.

Цвіркуна малого маю,
Бережу й люблю.
Він про рідну землю грає
Ще й тоді, як сплю.

НАД ЛИСТОМ

Вечір. Тиша. Сумерки довкола.
Над столом похилений школляр.
Перед ним лежить, як чорна доля,
Дядьків лист із царства тьми й почвар.

» . . . Нашу кров і піт спиває Молох,
Забирає у ясир дітей,
Душить тих, хто б'є у дзвін на сполох,
Хто стоїть за правду і людей.

Живить нас не хлібом, а обманом,
І щодня на паншину жене,
По кістках народу йде з наганом,
Мов нашестя люте і страшне«.

Почорніли обрії і стіни . . .
І школляр вдивляється в букви:
Кожне слово — дикий крик руїни,
Згусток муки з-під бича Москви.

На коверті аж кричить потворно
Серп і молот у крові й огні . . .
І зложились школяреві скорбно
До молитви пальчики дрібні.

Вечір. Тиша. Сумерки довкола.
Тільки шептіт молитовний губ,
Щоб серпа скінчилася сваволя,
Щоб про волю сповістив Тризуб.

ОСІНЬ

Скоро буде осінь.
Гляньте: у далі,
Де небесна просинь,
Линуть журавлі.

У ліску листочки
Плачуть на землі.
З неба голосочки:
Люлі-люлі-лі . . .

Догоряють квіти
В золотій імлі.
Шепче ніжно вітер:
Люлі-люлі-лі . . .

Біле павутиння
В полі на ріллі.
Далечінь аж синя.
Крики. Журавлі.

Це іде вже осінь
Тиха і сумна,
Та крізь дальню просинь
Світиться весна.

КАПІТАН

Сім років маю. Тож росту.
За кораблями стежу.
Люблю вітрила у порту
І моря синь безмежну.

Сім років маю. Тож росту,
Щоб стати капітаном,
Ходити буду по борту
Віч-на-віч з океаном.

Сім років маю. Тож росту
І часто сню про плеса.
Мій корабель жде у порту.
Ім'я його »Одеса«.

ПОЛКОВОДЕЦЬ

Вірю в меч твердий і кутий.
Сталь люблю — не віск.
Полководцем хочу бути,
Командиром військ.

Слухаю батьків у хаті,
В школі — вчителів,
Щоб колись наказ давати
Сотням вояків.

Мапу вже тепер читаю
На своїм столі.
Всі граници-межі знаю
Рідної землі.

А коли покличуть сурми
На священний бій,
Перший стану без надуми
В лаві бойовій.

Вірю в меч, у крицю труду.
Сталь люблю — не віск.
Полководцем завтра буду,
Командиром військ.

ЗАВТРАШНЯ ВЕСНА

Синє небо, і вітри блакитні,
У повітрі із каштанів цвіт,
А під небом птиці перелетні:
Воля! Воля! Вільному — привіт!

Заспівала дзвонами Софія,
Засміялась дівчина з вікна,
З кляси вийшли діти на подвір'я:
Воля! Воля! Радість і весна!

Долом — співи, журавлі — горою,
А каштани пахнуть і цвітуть.
Перелетним птицям булавою
Хмель показує осяйну путь.

Залящали солов'ї тоненько.
Спів поплив до Золотих Воріт.
З каменя ожив Тарас Шевченко
І поглянув соняшно на світ.

ГУСИ

— Що це, мамо, в небі голубому?
Чий це крик у соняшній далі?
— Це вже линуть з чужини додому
Гуси в гнізда рідної землі.

— Ти ж казала, мамочко-голубко,
Що і ми, як гуси, в чужині.
Може, й ми полинемо вже хутко
На роздолля рідні і ясні?

Мама в небо дивиться крізь сліози.
— Крику щастя ще для нас нема.
На вітчизні нашій ще морози,
Хуртовина, хуга і зима.

— Ще зима? Коли проснуться квіти?
— Жди і слухай, і дивись на схід.
Треба кров'ю кожну п'ядь зогріти,
Треба потом розтопити лід.

БЕРЕЗЕНЬ

Уже іде весна по луках.
Надходить рай для горобця.
Під небом жайворонка грудка
Співає пісню без кінця.

Шумлять розковані потоки,
З водою рине крига склом,
Цілющий вітер пестить щоки
Блакитно-соняшним крилом.

Вже клекотять бусли далеко,
Курличуть гуси й журавлі.
Так вільно, весело і легко
Людині, небу і землі.

Іде весна. Шумлять дерева.
Вже пахне соками трава.
Під небом пісня березнева,
І срібні жайвора слова.

ГОРОБЕЦЬ

Під кущем край річки
Хлопчик невеличкий
Горобця спіймав.
Був йому за пажа,
Годував мов князя,
Пестив, доглядав.

Горобець, мов скрипка,
Хлопцеві чичиркав,
Сівши на плече.
І повірив хлопчик,
Що малий горобчик
З хати не втече.

Тож відкрив віконце,
Щоб ручаем сонце
В хату потекло.
Горобцева грудка
Випурхнула прудко
В синяву й тепло.

Полетів, полинув
У свою отчину,
До свого гнізда,
Де родились предки,
Де ростуть нашадки,
Де як мед вода.

ПОБАЖАННЯ

Як світлий соняшник рости угору,
Не гни ніколи до землі чола,
Дивись у синь високу і прозору,
Де плавно креслить шлях крило орла.

Пий щедрі роси в ранішню погоду,
Лови проміння сонця золоті,
Щоб влітку був окрасою городу,
Щоб другим сонцем сяяв у житті.

Вдихай повітря з синього простору,
Тягнись до сонця ярого й цвіти,
Сповни насінням восени комору,
Своїм багатством інших збагати.

ЛЮБОВ І ГНІВ

НАШ ЗАКОН

Нам любий труд і мова перепела,
Нам милив сон і пісня солов'я
Бо нашу душу тьма не пережерла,
Бо лиш до світла — наша голова.

Чужих земель не хочемо, не треба.
Ми полюбили свій розлогий степ.
Нам досить сонця й голубого неба,
В яке наш дух святинею росте.

Від давнини були ми гостям раді,
Їх пригощали, мов свою рідню,
Але насильству, підлості і зраді
Було в нас досить олива й огню.

Любов і приязнь радісно вітаем,
Але злобі готовим гострий ніж.
Від давнини закон над нашим краєм:
За друга — вмри, розбійника — заріж.

КРАСА

Прекрасно бути юним, молодим,
Любити весни, зорі і дівчата,
Коли сміється далечінь квітчата,
Мережана сузір'ям золотим.

Прекрасно йти під небом голубим,
Коли в очах багато сонця й свята,
Коли об груди б'ється рань крилата,
І кличе в далеч співом зазивним.

Прекрасно жити полум'ям ідей,
Коли в душі надія, сила й віра,
Яким затісно у склепу грудей.

Прекрасно пнутись до вершин узгір'я,
Не бачити, не думати й не знатъ,
Що по тім боці — косогір розп'ять.

СТЕП

Він, мов тарпан, розгнузданий і буйний,
Напившись вдосталь зілля і вина,
Летів у даль, аж зойкала луна,
Аж пил над ним підносився отруйний.

Приборкали. Остався спів бандурний
Про меч Олега й шаблю Богуна.
Ячить зело про Іскру і Махна.
Чайки квилять про Дива крик відлунний.

Це він, старий зілійник-чарівник,
У плоть народу, в кістя його проник,
Здурманив глузд і душу, мов отрута.

Це він носив народ до білохмар,
А потім кинув на страшне розпуття
І розтерзав зубами яничар.

ПІД ГРАДОМ ЛИХОЛІТЬ

Минають дні, ідуть роки й століття,
А ми йдемо до золотих стовпів.
Скородить груди градом лихоліття,
Хрипить над нами Вельзевул степів.

Дорога наша — це юдоля пекла.
Громи роздерли навіть небосхил . . .
І тільки віра, вперта і запекла,
Нам додає снаги й надлюдських сил.

Де кинеш оком — люті скорпіони,
Куди не глянеш — кобри й давуни,
А довкруги розкрякались ворони,
А під ногами — ниці повзуни.

Ще треба сил. Ще треба гір набоїв.
Ще треба нам густих лісів рушниць,
Твердих хребтів і одержимих воїв,
Що йдуть вперед під сальви блискавиць.

Огню ще треба, ширшого розкрилля
І певности твердої, як граніт.
Лиш на вершині муки і зусилля —
Тріумф і арка Золотих Воріт.

СИНАМ

Ростіть, сини, кріпкі, здорові,
Гартуйте дух у бронзі тіл
І протиставте слів полові
Твердий ґраніт мозольних діл.

Вивершуйте, немов барокко,
Знання на соняшній путі,
Щоб світ зорити яснооко,
Щоб бути променем в житті.

Ростіть, сини, як вільні тури,
Як хвилі вічного Дніпра,
З чолом відкритим проти бурі,
З любов'ю до краси й добра.

Великі й чисті духом будьте.
Це в вас Мазепи й Гонти кров.
Що дід прогавив — ви здобудьте,
Зборіть, що предок не зборов.

Любіте волю, сонце, весни,
Шляхи вітчизни полюбіть,
Її майбутнє і сучасне
Огнем любови позначіть.

НА КРИЛАХ СПОГАДУ

Відцвіли, відшуміли каштани,
Білоцвіття вітри рознесли,
А стежки голубі і духмяні
Вже давно полином заросли.

Не співають під вітами друзі,
І не мріють дівчата вночі.
Їх скосили, мов проліски в лузі,
Обоюдні насильства мечі.

На ріллі — не шипшини коралі,
Не калини в траві ягідки . . .
Там ровесниці вчора вмирали,
Щоб світили їм рідні зірки.

Там лягли перевесники вчора,
Щоб не слухати вітру тайги,
Щоб співала їм синь неозора,
Щоб дзвонили їм рідні плуги.

Порубали всіх друзів шайтєни,
Покосила всіх подруг орда.
За селом полишились каштани.
Підмиває коріння вода.

Там лиш іноді привид мій стане,
Пролетять, наче птиці, згадки,
Де цвіли і співали каштани,
Де стелились блакитні стежки.

РОВЕСНИКАМ

Ви не знаєте, що таке молодість,
Ще в дитинстві наділи броню,
Бо Єхиди злоба й невгамованість
Вам накинули дику борню:

За ім'я батьківщини потоптане,
За народжені в серці пісні,
За минуле, Єхидою втоплене
У гідкій і потворній брехні;

За життя і за хліба шкуриночку,
За святий у степах колосок,
За сімейного щастя хвилиночку,
За живого повітря ковток.

Ви не знаєте, що таке молодість.
Все життя — це стерня боротьби.
Ще в колисці, на лютому холоді,
Вам журба поорала лоби.

ЛИХОЛІТТЯ

Жито збито,
Землю зрито,
Стоптано траву.
Жалю, жалю,
Знайдуть шаблю
Щерблену, криву.

Степ широкий,
День високий,
Зливою жара.
В узголов'ю
Злита кров'ю
Квітка, мов сестра.

Йдуть шляхами
Під штиками
Вдови й матері.
Знають, знають —
Повсихають
В Потьмі й Кінгірі.

Впали крила
Небосхилля
На сліди зозуль.
Жито збито,
Землю зрито
Чорним градом куль.

Степ широкий,
День високий,
Кряче вороння.
Горе, горе
Дикозоре
Мчиться навмання.

1933

1

Пішли. Останнє зернятко забрали.
Кульгає втомно з хати в хату смерть.
Нема . . . Доїли висівки і дерть,
Давно під плотом кропиву зірвали.

Дзюбами діти простягають руки:
»Ой, мамо, їсти! Їсти, мамо, дай!«.
Крізь сині шиби дивиться відчай,
В ямках очей горить огонь розпуки.

Вже на соломі доторяє мати
І батько дивиться крізь жовту муть:
»Чи не зварить? Дітей нагодувати?

Пора. Ще мить і прийдуть гробокопи.
Не дам!« Надії отником цвітуть . . .
Сокира — ах! . . . Худа рука — в окропі.

Горить огонь — ярка надія дітям.
 »Це батько десь піймав собаку знов« . . .
 Вони не знають, що це їх любов
 У горщику, мов символ лихоліття.

А батько п'яно поглядає в сіни
 Де жінки труп без лівої руки.
 У голові мов каламуть ріки,
 А у душі мов звалища руїни.

Ввійшов у хату хтось без слів привіту.
 — Вам завтра вранці у район на суд.
 За колоски. — І батько мов з-під світу:
 — Невже й за колоски торішні — кара?
 — За посягання на колгоспний труд!
 Сkipів . . . Загнав сокиру в яничара.

БЕРЕЗИ

Неначе в сорочках дівчата,
Ідуть берези за селом.
В русявих косах пахне м'ята,
Над ними синява платком.

Колись тут степ шумів травою,
Вони колись сюди не йшли . . .
А вітер: »Ще перед грозою
Вони дівчатами росли.

А потім побіч воїв стали,
Щоб захистити рідний край,
І тут, де горлицями впали,
Тепер росте берізок гай«.

В русявих косах пахне м'ята,
Над ними синява платком . . .
Мої ровесниці. Дівчата.
Берези білі за селом.

ДРУГОВІ ПО ЗБРОЇ

Заглух останній постріл над полями
І наче серце проколов шрапнель . . .
Тепер вітчизна буде снитись снами
З-за чорних згарищ пройдених осель.

Останній постріл на твоїм обличчі
Ніколи сонцем щастя не сковзне,
Бо він тебе не кликав і не кличе
Під рідне небо, тепле і ясне.

Він лопнув, як струна. В останнім зойку
Ти чув душі своєї крик і біль.
Твою бо мрію, соняшну й високу,
Прострелив він, як чайку серед піль.

ОСІНЬ ОБНІЖКАМИ

Осінь обніжками. Холодно. Мжичка.
Кволо пливе понад голову день.
Комин фабричний далеко, мов тичка,
Крутить сувоями чорних знамен.

Сиро і тоскно . . . А серце співає
Пісню, як бабине літо, тонку.
Сломин вітрилом блакитним злітає
В соняшні сплески, в країну п'янку.

Осінь обніжками. Мжичка по листві.
В далечі ж — синява й золото рун.
Пухом кульбаби там щезло дитинство,
Бабиним літом розвіялась юнь.

КОЛИ Б . . .

Коли б лелекою я був, то вмить
Полинув би на голубі роздолля,
Де жито піниться, цвіте й шумить,
Де з колосками спіє наша доля.

В той край полинув би, де в перлах рос,
Як у свічаді, голубіє обрій,
Де синє небо вгору піднялось,
Немов собор народу неозорий.

Послухав би, як в тирсі степовій
Дзвенить відлунням невмируща слава,
Як крешуть іскри в зливі золотій
Баскі й гарячі коні Святослава.

Припав би ухом до грудей землі
І, як дитина, слухав би і слухав,
Як б'є ключами в надрах і в землі
Жива снага Мазепиного духа.

Як метеор, закреслив би крилом
Бузкову даль лунного горизонту
Й на груди бризнув би хмільним веслом
Цілющих вод Олегового Понту.

СВІТАНОК

Благословляється на світ.
Ось жайворон летить у небо,
Сміються обрії вишнево,
З грудей спадає ночі гніт.

Хвилює груди синявою день.
Вже перший промінь впав на вії.
Горяль і близччають надії,
Мов грома соняшних вишень.

Благословляється на світ.
Людський бур'ян чекає сапи,
А людство жде, щоб ще вписати
Розкуте Слово
В том нових століть.

ПРЕКРАСНЕ

За нами позначені кров'ю сліди
І потом земля перемита,
А вітер на рани бандажі кладе
Із клаптів блакиті і жита.

Зневіра? Утома? Нема. Не було.
В розстрільню вся нація стала.
Нове покоління в поході зросло
І пише клинками начала.

Імперії скреснуть, немов валняки,
А нації mrія воскресне.
Ті духом і тілом вростуть у віки,
Що в серці плекають прекрасне.

ОСТАННЯ ОСІНЬ

Селом по вулиці ходила осінь,
Співала й пряла голубі нитки,
А на вікні дзижчали мухи й оси,
Ліловий сум і матірні думки.

Летіли гуси, журавлі кричали,
Та не звелася вижовкла рука.
По сивій скроні прозолоть печалі
Сплি�валася воском, скорбна і терпка.

З зашерхлих уст слова летіли листям
І щелестіли про синів-орлів:
Один німим завіяній безвістям,
А другий в тундрі іскрою згорів.

І ось сама на вдовиній постелі.
Печальна туга дивиться в вікно.
Там жовта осінь тче й на стернях стелить
Їй на сорочку смертну полотно.

СЛІДИ

В цю ніч, здається, на зорі
Ходила осінь жовта
Й лишила в кожному дворі
Відчинені ворота.

В цю ніч, здається, хтось кричав
На пагорбі за мостом.
Чи не шипшина серед трав
Над порваним намистом?

Поглянь. Чи бачиш? На землі
Рубіни кров'янисті
І аж до овиду в ріллі
Сліди кленоволисті.

СМЕРТЬ ЛИСТКА

Ридає вітер у глухих провулках,
І кашля ніч, промокши до кісток,
А на панелі корчиться листок
І умирає в судорогах-муках.

Сміються пари. Ллеться пісня здаля.
Яке їм діло до терпінь листка?
А десь за вікнами дрібна рука
Торкнулась ніжно ветхого рояля.

Тонке сопрано попливло з вікна:
»Минуло все. Зів'яло листя. Осінь« . . .
Зашльохав дощ. Завмерла десь луна.

Сміються, йдуть прохожі стоголосі.
Ніхто не думає, ніхто не зна,
За ким надрывно вітер так голосить.

ЗРІЛІСТЬ

Поглянь: уже жовтіє сіножатъ,
Ось перша нитка бабиного літа.
Де синя далечінь з полями злита,
Мандрівниками копи маячать.

Мов невід, тягнуть журавлі пісні,
Схилились низько гронам винограду,
Вагітні яблуні над тином саду
Знеможно п'ють останні теплі дні.

До безуму я влюблений у осінь,
У келехи тягучого тепла.
Тож гладжу літо бабине в волоссі.

Поглянь: над пагорбом мого чола
Вляглись думки у золоті покоси,
Де кострубата юнь колись ішла.

ПРОВОДИ

Коли вмирає день на передмісті
І рештки крові щедро розлива,
Ловлю останні шелесні слова
Сухого листя в смертнім передвісті.

А ці листки колись були зелені,
Тремтіли млосно в пахощах весни,
Блакитний вітер їм шептав про сни,
Про молодість і дні снаги шалені.

Сьогодні жовті, немічні і кволі
Летять за вітром, як суха печень.
До них весна не прийде вже ніколи.

Біжу за ними поглядом у даль,
Немов проводжу до могили рідних,
Проживши з ними стільки днів погідних.

ОСІННІЙ ЕТЮД

На підвіконні хат вже прозолоть осіння.
Немов брилем прощає соняшник гусей,
У літі бабинім заплуталось проміння,
А пустка соняшна торкнулася верей.

Зачах город, і айстри журяться, схилились,
Давно до них не липнуть бджоли, ні джмелі.
Півоніям і мальвам горді сни відснились,
Тепер не в небо пнуться — гнуться до землі.

На підвіконні хат тендітна неба просинь,
Суха кора, дубове листя і квітки.
У кожний двір заходить попрощатись осінь.
Старі тополі плачуть. Схлипують фіртки.

НА СТЕРНЯХ ЛІТ

Затерлисъ карби рідного порога,
І здаленіла музика воріт,
А душу й досі шарпає тривога
І колють серце гострі стерні літ.

Бо іва та, що край воріт стояла,
Сьогодні, мабуть, згорблена й стара,
Похилою бабусею вже стала,
Колись як провесна, моя сестра.

Здається, інші на дорогах діти,
Не тих пісень співають косари,
Вже, мабуть, там цвітуть інакше квіти,
Не так синіє небо угорі.

Здається, інші там тепер дівчата,
Не ті сади й тополі край доріг,
Вросла у землю синьоока хата,
І спорохнявів батьківський поріг.

Одні стежки давно вже розорали,
На інших, мабуть, дикі бур'яни,
Навік, здається, з неба поспадали
Мрійливі зорі ярої весни.

Затерлисъ карби рідного порога,
І здаленіла музика воріт,
А душу й досі шарпає тривога
На гострих стернях безпритульних літ.

ПРИЧИННА

Не питайте мене, де ходила,
Не питайте мене, де була.
Я причинною в полі блудила
І нікого в житах не знайшла.

Не питайте мене, чом край шанця
Я стою, наче хмара густа.
Я любила безумно повстанця
І його орлокрилі літа.

Та коли пшениці над простором
Зашуміли під вихром огню,
Мій повстанець упав осокором
Під зачахлим кущем полиню.

Не питайте мене, чом журюся,
Не питайте мене, чом сумна.
Я, буває, від щастя сміюся,
Коли в згадці заграє сурма,

Коли полем розкотяться труби,
Мов привіт довгожданій весні,
А на сонці засяють тризуби
Й попливуть над житами пісні.

Та це щастя, як пух одуванця,
В голубу далечінь відліта ...
Я любила безумно повстанця
І його орлокрилі літа.

ДИТИНСТВО

Розкрилась синява осіння,
Ідуть зі школи школярі,
Гусей прощають, що вгорі,
Пучками ловлять павутиння.

Пливуть під небом, як прочани,
У дальній вирій журавлі.
Лунають крики по селі —
»Млинян« воюють »зарічани«.

На вигоні погроз сторіки,
Лежать, як мертві, скрізь свитки,
А матері кивком руки
Привітно кличуть їх до фіртки.

Дівчата у гаю з калини
Намисто нижуть, мов з кораль,
І дивляться блакитно в даль
На сіре стадо журавлине.

А потім з піснею лункою
На воду кидають листки.
Не знають ще, що й їх роки
Пливуть за обрії з водою.

НАЇВНІСТЬ

Я з повісма закохання
Золоту надію пряв,
Думав я, що й ти, жадана,
Теж прядеш над морем трав.

Та мою наївну звичку
Спів весільний перебив.
Золоту останню мичку
Я по вітру розпустив.

ДОГАДКА

Я гадав, що учора об вікна
Стукотіли зів'ялі листки,
А сьогодні я знаю, самітна,
Це твої безпритульні думки.

Я гадав, що дощі на порозі
Безупинно ридали вночі,
А тепер я вже знаю — це слізози,
Це твої невгамовні плачі.

Я гадав, що за вікнами смуга —
Це осінньої хмари габа,
А тепер я вже знаю — це туга,
Це твоя безпросвітна журба.

Я гадав, що учора сережки
Позривав із шипшини борвій,
А сьогодні я знаю — край стежки
Ти згубила намисто надій.

МОЛИТВА

Дай, Творче, сил до труду плідного,
Невичерпних джерел наснаги,
Пали серця пожаром спраги
До подвигів для краю рідного.

Стопи зусилля в твердь гартовану,
Стократно помножи напругу,
Надію дай, як харалугу,
І віру неущербну й ковану.

Як бур'яни, з народу виполи
Вагання, сумніви й покору,
Щоб вільно він зростав угому,
Твердий, безстрашний проти віхоли.

На ницість нанесли погубіє,
На яничар пошли посуху,
Дай творчий гін борцеві-духу
І сій між нами братолюбіє.

Я

Я вояк. У шинелі й без неї.
У руках то багнет, то перо.
Якщо жити — то сонцем ідеї,
Мов налите любов'ю ядро.

Якщо жити — то мужнью і гордо
Перейти всі шляхи до кінця,
Прозвучати найвищим акордом,
Сколихнути всі груди й серця.

Якшо жити — то тільки горіти,
Роздувати огонь, де пригас,
І на зарищах сіяти квіти
Для нащадків, що прийдуть по нас.

Я поет. У шинелі й без неї.
У руках то багнет, то перо.
Якщо вмерти — то тільки в траншеї
За вітчизну, красу і добро.

НІЧ НАД БАТЬКІВСЬКИМ ДВОРОМ

Чумацький Шлях над батьківським двором,
В пилу край журавля теліга,
Курчата й Квочка збіглись за стогом,
Зависла над током Чепіга.

Ясних зірок нападало відро,
Хтось кілька вихлюпнув на стежку,
Плигнув зі стріхи молодик в цебро
Й на призьбу виплеснув мережку.

Ось на воротях зупинився в'яз
І зорям молиться поволі,
Лицяється за плотом раз-у-раз
Каштан до гордої тополі.

За перелазом явір шкандиба
І крекче, молодість згадавши,
Йому, старому, згорблена вэрба:
»Минулось. Відшуміло наше«.

Чумацький Віз з-над рідного двора
За хату котиться спроквола,
А молодик вискачує з цебра
І роси струшує довкола.

Вже клен, що казку розказав бузкам,
Ляг тінню спати на телігу,
Дивуючись, хто кинув з-над тока
За клуню золоту Чепігу.

У КЛУНІ

Під жовтим листям міцно спить село,
Летять під зорі співи парубочі,
А в клуні сіно, папороть, тепло,
Солодка млость і пестощі дівочі.

Цілунки криють трепетні слова,
З-під рук спливає гнучкість тополина,
З причілка вітер дошку відрива,
І місяць вперто дивиться з-над клена.

Зі стріх ритмічно капає вода,
Неначе ніч відлічує хвилини,
І спрягло юнь до лона припада,
Коли сопрано півняче долине.

Востаннє п'еш дівочу млость, тепло,
Солодкі паходці гнучкого тіла
І йдеш додому . . . Кашляє село.
Сніжинка перша з неба пролетіла.

ДИСГАРМОНІЯ

Мрійниці-зорі,
Ой чарівниці,
Ви ж не моргайте,
Ви ж не маніть, —
Хилиться смуток
Коло криниці,
Журитьсья пустка
Коло воріт.

Місяцю-князю,
Лицарю ясен,
Ти ж не всміхайся,
Ти ж не чаруй, —
Яре суцвіття
Трепетних весен
В даль запроторив
Час, наче збуй.

Вечоре тихий,
Друже весінній,
Ти ж не розгойдуй
Спів слов'я,
Бо між садами
Згорбились тіні,
Де голубіла
Юність моя.

Леготе-вітрє,
Крилами чайки
Ти не горнися,
В сад не зови,
Бо об пороги
Дівчини-мавки
Б'ються відлунням
Крики сови.

КОГО СПИТАТИ

Кого спитати, сам не знаю,
Кудою молодість пішла.
Чи відлетіла з шумом гаю,
Чи з першим рястом відцвіла?

Чи колобродить, може, в полі,
Де пролетіли співи жниць?
А, може, йде по видноколі
Й зірки збирає в луб'янець?

Чи в місячнім саду ступає
У золоті сліди листків
І білим рукавом прощає
Ключі останніх журавлів?

Кого спитати, сам не знаю . . .
Скажи, рибалко, не пливла
Така щаслива, у розмаю,
На щирім золоті весла?

БІЛЬ

Хтось тонко скиглить. Скрипка наче.
А під вікном вітри нічні.
Як описати біль, що плаче
По батьківщині в чужині?

Як описати тугу-муку,
Що б'є крильми об небосхил,
Чужу дорогу, мов розпуку,
Й чужих доріг солоний пил?

Чим описати? Хто порає,
Де зачерпнути фарб і слів,
Щоб той, що чужини не знає,
Мене хоч трішки зрозумів?

ПРИМХА

Ти відйшла без слів і без вагання,
Не попрощала й помахом руки,
Пішла обніжком між гречки,
А я на примху відповів мовчанням.

Пливли літа рікою проминання,
Життям побиті, в'янули згадки,
А час між нами ставив рогатки,
Свічками гасли юні сподівання.

Я пережив полину гіркоту
І вечорів нестерпну самоту,
Розлуки муку, дику й полум'яну.

Ти вийшла заміж на мою злобу.
Тоді збагнула, що твій шлюб, як збуй,
В твоєму серці розпанахав рану.

ДОСАДА

Знаю, зірко,
Плачеш гірко
Над колискою в журбі,
Що у доні
Очі чорні —
Ти ж любила голубі.

Ти ж любила,
Юнь проснила,
Та за іншого пішла.
В нього очі —
Темні ночі
Без погоди, без тепла.

Тож і в доні
Очі чорні
І немов на жаль тобі:
В моого сина —
Сині-сині,
Як волошки голубі.

НЕЗАБУТНІЙ

Коли весною
Не можеш спати
І вчуєш пісню солов'я,
Озвись луною
І вийди з хати —
Там молодість моя.

В осінні ранки,
Коли об вікна
Черкнуться нетлями листки,
Відкрий фіранки,
Як подих квітня, —
Там я, мої думки.

Коли печально
У пізню пору
Під небом линуть журавлі,
Ти хоч прощально
Поглянь угору —
Там я, мої жалі.

Коли садочок
Поб'ють морози
І на любистку вгледиш кров,
Хоча листочек
Вплети міжкоси —
Там я, моя любов.

СКАЖИ

Вже капає зі стріх вода,
Вже перший пролісок сміється . . .
Скажи, чому мені здається,
Що ти й сьогодні молода?

Бубнявіють бруньки в садах,
Під небом линуть перші птиці . . .
Скажи, чом рястом край криниці
Твій юний вік мені запах?

Вербові коні в школярів,
І так багато сонця й неба . . .
Чи юнь вертається й до тебе
На синіх крилах журавлів?

Ку-ку зозулине в гаю,
І теплий дощ на поле й луки . . .
Чому в цвітінні незабудьки
Твою я юність впізнаю?

ЗАГУБЛЕНА ВЕСНА

Застукав вітер крилами об шиби,
Влетів у хату шпаркою вікна.
Дарно-давно загублена весна
Запахла зіллям батьківської скиби.

Назустріч сонцю відчиняю вікна:
Грудей торкнулась синява крилом,
Лягла на скроню матірнім теплом
Пелюстка цвіту, ніжна і привітна.

Далеко линуть голубі хмаринки,
Сміється даль роздзвіннями пісень.
Приснились знову рідні материнки.

Запах євшаном білий цвіт вишень.
Махнув крилом улюблений лелека,
Немов вітчизна рукавом, далека.

ЛІТО

Колоски, колоски, колоски . . .
Де не глянути — золота море,
Колоскові пісні і казки,
І безмежжя широке й прозоре.

У житах, мов блакитні зірки,
Мов засіяні Богом надії,
До небес підняли головки
Синьоокі волошки й шавлії.

На обніжках полин, чебреці
І напоені сонцем ромашки.
Ллється простір, як води в ріці,
І виплескує голос манточки.

Мерехтить перлямутром безкрай,
Ходить вітер розважно по полі,
На шляхах за обильний врожай
Богу моляться діви-тополі.

М. ХВИЛЬОВИЙ

Над столом цигарки дим і просинь.
За вікном і сонце, і весна.
Під бальконом мати їсти просить,
Вся опухла, дика і страшна.

І загірна мрія вже не сниться,
Відійшла від нього, мов кошмар.
У крові заброхана спідниця,
Наче прапор ницих яничар.

Перед ним тепер стоїть Марія,
Та лягла чиясь між ними тінь.
Це наган чекіста-лиходія —
Чорний символ смерти і терпінь.

В підземеллях пострілів тиради,
А над містом травма, наче тьма.
Та тепер Марії він не зрадить,
Хоч вальдшнепам простору нема.

А коли й любити вже не можна,
Він найкращу вибере із доль . . .
У кімнаті тишина тривожна,
І рука сягає по пістоль.

Над столом із цівки дим і просинь.
Під стіною сутінь, мов журба.
За вікном весна, в кімнаті осінь,
А в очах Савоя голуба.

САМИНІСТЬ

В крові бреде нога сатрапа п'яна,
По всіх усюдах ляскає батіг,
Живі скелети падають із ніг,
На ласку здані деспота-нагана.

В цей самий час бундючна лжа тирана
Іде по світі сотнями доріг,
І всі вітають божевільний гріх
З гостинністю, як справжнього титана.

Єдина ти, вітчизно многострадна,
Дереш потьомкінські полотна-рядна,
В боях стікаєш кров'ю від віків.

Борониш правду, Богові підвладна,
Від навісного племени вовків,
Мов Юрія правиця безпощадна.

НЕМИНУЧІСТЬ

Когось чекає смерть. Хтось завтра згине.
Брехні і правді побіч не іти.
Нове майбутнє, зерном прорости!
О викільчіться, радісні хвилини!

Промчись, грозо! Столезими мечами
Спали на попіл кривду, зло і бруд!
Благословляй красу, любов і труд,
Їх окропи священими дощами.

Когось чекає смерть. Хтось завтра згине.
Свободі й рабству побіч не іти.
Мій гордий вік простує всім хребти
І владно кличе людство на вершини.

Довкола хмари признаків-прикмет.
Віщує Див комусь загибель-смерть.

ДІТИ СТЕПІВ

Для нас усе шептати буде тирса,
Серед роздоль дзвонитимуть жита,
Співати будуть думу про життя
Іржаві щерби зломаного списка.

Розкрилля неба кликатиме в далі,
Як дикий кінь, іржати буде степ,
Дніпро — поет, філософ і естет —
Гортати буде прадідів скрижалі.

Усі ми — діти степової тирси,
В який гrimить, як пристрасть, гул копит,
Дзвенята мечі і крешуть іскри списи.

Нам кров свою лишив у спадку скит,
Безмежний степ — геройства й бунту риси,
А Святослав — лицарства смолоскип.

ДВІ МАТЕРІ

До скону ждала, мріяла і вірила,
Що до шибок застукають сини,
Мільйони миль думками переміряла
Печальна мати в царстві сатани.

Ночей мільйони в самоті промарила
Про щастя дні, про волю, про весну . . .
Нема пітьми, яка в душі захмарила б
Зірницю волі вічно-чарівну.

I ти, вітчизно, з муками відвічними
У темні нічі, чорна і страшна,
Чекаєш волі, щоб пучками віщими
Застукала до мертвого вікна.

Чекаєш дня, щоб золотими перснями
Замків торкнувся і холодних діб,
Щоб діти, в сніг закинені нашестями,
Вернулися до батьківських садіб.

До скону будеш вірити і марити,
Горнути будеш мрію до грудей . . .
Нема тюрми, яка могла б захмарити
Любов до волі у живих людей.

СЬОГОДНІ

Оглянешся назад — німієш . . .
Ось знову — теплий ще покіс.
Та ти ридати вже не вмієш,
Та й скиба не приймає сліз.

Сьогодні ти, немов вовчиця,
Ідеш по глицях бездоріж
І кожна іскра віч — лучиця,
І кожний погляд — гострий ніж.

За кожний крок — найвища плата,
За кожну п'ядь — смертельний бій.
До неба кличе кров проллята
На паполомі голубій.

Оглянешся назад — мужнієш.
В очах — ні розпачу, ні сліз.
Ти хочеш, можеш, ти зумієш
Перехопити Кліо віз.

ПІД НОВИЙ РІК

Він на воротях новоріччя став,
Просив і стукає у пітьмі відчаю:
— Хоч свічки промінь винесіть, благаю,
Щоб я в заметах снігу не пропав.

Я вийшов з хати. Він, як лист, дрижав.
— Навіщо свічка вам тепер? — питаю. —
Її погасить дикий смерч безкраю,
Мов крила звихрені шалених гав.

Ще більше вітер зашмагав бичами,
Завила північ вовчими тічками,
Залопотали хмари на лету.

І я сказав: »Хоч ніч і град у скроню,
Ви йдіть, задивлені в свою мету,
Поклавши Вірі руку у долоню«.

РЕМІНІСЦЕНЦІЙ

На вежах дзвонять повагом куранти,
І в співі їхнім гомонять віки,
З хрестів соборів мерехтять зірки,
Баляду шепче берегам Атлантик.

Погрузли в снах старі й замшлі замки,
Та ім не сниться ні одна орда.
З каміння й бронзи вічність прогляда
І шепче сагу про свої світанки.

Тут, мабуть, щастя папороть цвіте,
Хоч мало сонця й синього лазуру.
Країна ця не знала, що це степ.

Колись загарбник їй приніс культуру.
Нам — ляську палю, соловецький склеп
І пасами з народу здерту шкуру.

ЖЕРТВИ ДАВУНА

До храму нашого одна дорога
І ясно всім, яка убивць мета,
Проте жадоба, страх і глупота
Ведуть рабів до вовчого порога.

Поклони б'ють, аж цокають лобами,
Самі впихають голову в петлю,
Ще й смертоносцям верещать »люблю«
І падають покосами, рядами . . .

За ними інші йдуть, немов осліпли,
Немов безвольні жертви давуна . . .
Скажіть: коли їх ум осяє світло,
Коли з очей розвістеться мана?

Хто зачаклуює, щоб повік не квітло
Гидке порідя твані і багна?

СНИ

1

Людей багато на широкім світі
І в кожного свої бажання-сни:
Цей прагне повороту днів весни,
Той хоче серце славою зогріти.

В одного туга за гніздом отульним,
А другому ввижаються моря,
Цьому все сниться дівчина-зоря,
А той зідхає за життям розгульним.

І я лелію потаемні сни:
Пройти усі дороги чужини,
Зайти в село і сісти біля хати.

Послухати, як листя шелестить,
Як синові до сну співає мати,
Як за поля з небес зоря летить.

2

І я лелію задушевні сни.
Вони лише безбатченкові сняться,
Коли під небом біженцями мчаться
Печальні гуси в безвість чужини.

Здавалося б — такі прості вони,
Такі ці сни — худі і ненадхненні,
Та в ці часи, лихі й немилосердні,
Вони — Колхіди руно чарівне:

У надвечір'я йти по жовтім листю
І цілувати кожну п'ядь пречисту,
І ті стежки, якими мати йшла.

По-рідному вітати стрічну жінку
І в синяві зашерхлого села
Обняти першу трепетну сніжинку.

РОСТУТЬ МІСТА

Ростуть міста у царстві фараонів,
Як вирости споруди пірамід,
На трупах, по яких загинув слід,
На чорних муках і кістках мільйонів.

Бо царство те у пазурях драконів,
Що звикли йти по ріках крові вбрід,
Що келеп влади держать з роду в рід,
Жадні хвали, повинни і поклонів.

Ростуть міста у царстві фараонів.
Під ними покотом лежать раби,
Яких кістки накрила твердь бетонів.

А світ мовчить у тупику доби
Над черепками стоптаних законів,
Мовляв: Це сила. Цитъ. Не озлоби.

БЛАГОСЛОВЕННІ

Благословен, хто в серці носить віру,
В чиїй душі огонь надій не згас,
Кого не хилять ні літа, ні час,
Хто силу й ум несе красі в офіру.

Благословен, хто чує твердь дороги,
Кому не гаснуть маяки мети,
Хто вміє честь, як смолоскип, нести
І в жилах гріти певність перемоги.

Благословенна й золотом тече
Країна та, що сперлась на плече
Кремезного й гінкого покоління;

І жони ті, що у колисці бедр
Любовно гріють вільності насіння —
Вітчизні дар, велиcodушний, щедр.

ДО МУЗИКИ

Заграй мені, заграй, старий музико,
Про золоті сузір'я рідних звізд,
Коли запахнуть полинами дико
В степах небес Чумацький Шлях і Віз.

Заграй мені, як моляться зайчата,
Як сплять на тонах втомлені снопи,
Як сторожко, мов вершники на чатах,
Полукілки вдивляються в степи.

Заграй мені, як у полях лірично
Рипить стара немазана гарба,
Як побіч батько йде маєстатично;

Як котяться за обрії хліба,
Як по обніжку йде додому мати,
Мов згусток поту, колосків і м'яти.

МОДЕРНІЗМ

Оркестра грає. Всі ча-ча танцюють.
Горить щось дике й первісне в очах,
А тіло все — в конвульсії, в корчах,
А жили всі, немов дроти, вібрують.

Оркестра грає. Звуки лементують,
Мов хтось котам тупцює по хвостах,
Аж лопають перетинки в ушах,
Аж жовті плями у очах колують.

Зі стін глядять примхливі мальовила.
Не розберу: жінки чи мотовила,
Химерні діви чи фрагменти ваз.

Іду. Тону в осінній тиші парку,
Де листя падає під Штравса вальс,
І пристрасно читаю знов Петрапку.

НА ПЕРЕХРЕСТИ

Як Прометей, ти все стояв над шляхом
З варяг у греки, з Заходу на Схід,
Твою печінку шарпав стервоїд,
Вбивав у серце дзъоба гострим цвяхом.

Терзав тебе орел, що звався ляхом,
Довбав дводзъобий гриф — орла сусід,
Азійських яструбів хижакцький рід
Кривавив груди пазурем, мов таком.

Снаги забракло закріпiti межі,
Шляхи прокласти в світлу далечінь
І зацвісти первинкою в безмежжі.

Від Заходу на тебе впала тінь,
Від Візантії — скудна позолота,
А від Москви — лявіна тьми й болота.

ПОЛЬОВИЙ ВЕЧІР

Ходить вечір по синьому полі,
Укладає волошки до сну,
Йдуть дівчата, немов матіоли,
В авреолях пісень про весну.

Загоряються в синяві зорі.
Під ногами співає земля.
Ідуть хлопці, немов осокори,
Покотилася одна за поля . . .

Тут і там ще не сплять перепели,
Перед сном ще сюрчать стрибунці.
На полукипки роси упали,
Сходить місяць у срібнім вінці.

Ходить полем симфонія ночі —
По гречках, по житах, по вівсі.
Під зорею думки парубочі,
Голова — на дівочій косі.

НЕДІЛЯ

Під стріхою зачахло дике зілля,
Під сволоком — васильки і ромен,
Синіють стіни і високий день,
Напоєні дурманом до похмілля.

Напившись меду, в хаті тиша сіла,
До вікон липнуть кетяги вищень,
Через шибки на покутъ ллеться синь,
Ікони пахнуть воском богомілля.

Упав на стіл пшеничний сніп проміння,
У хаті носиться бджоли гудіння
І дальніх дзвонів звуки золоті.

Вітрець колише ніжно рушниками,
З ікон привітно дивляться святі,
Простилиши в церкві всі провини мамі.

БАТЬКО

На скибі зріс. Земля його кормила.
Її теплом, мов колос, він пропах.
Вона в мозолях, на його губах,
В складках сорочки, в костях і у жилах.

Він сам як скиба, жилава й тужава.
Слова — немов грудки у борозні,
Думки ж його — як колосків пісні,
Хоч доля змалку щерблена, іржава.

За обрій борозна — єдиний шлях,
Коди стекли його літа і сила.
Під скибу він і відпочити ляг,
Яка його, як мати, пригостила.

Живе в хлібах, у теплім спориші,
В крові нащадків і у їх душі.

ПІСНЯ

Білим снігом над садами
Яблуневий цвіт.
Наліталась я думками
За тобою в світ.

Вже не раз летіли гуси
В ірій і назад,
Тільки ти не повернувся
В яблуневий сад.

Я садила чорнобривці,
Ні один не ріс,
Кожен висох, мов на спеці,
Від пролитих сліз.

Вже летять вдесяте гуси,
Серце біль пройма.
Побіліли коси русі,
А тебе нема.

Повмирали чорнобривці,
Висохли думки.
По тобі затерли вбивці
Слід на Соловки.

БІЛЬ І ВІДРАДА

Мені пишуть, що осінь прозора,
Що у золоті тонуть сади,
Що ключі журавлині учора
Полишили печальні сліди.

Мені пишуть, що в синяві крики,
Що в гаях жовтолиста метіль,
Що не мають спочинку музики,
Що в цю осінь багато весіль.

Мене просять в село, і від жалю
Кожний лист як осінній полин.
Не приїду. Не можу. Бажаю
Многоліття й обильних христин.

Бо женитись нам треба й родити,
Безупинно рости на числі,
Щоб не скреслили нас троглодити
Із реєстру живих на землі.

Не приїду, хоч осінь прозора,
Хоч у золоті тонуть сади,
Хоч щоночі читаю на зорях
Журавлине »Вернися, прийди«.

Боляче, бо у синяві крики,
Бо в гаях жовтолиста метіль.
І відрадно, бо грають музики,
Бо в цю осінь багато весіль.

РІЗДВЯНИЙ СПОМИН

Зима. Мороз. Густий, лапатий сніг.
Я в хату вбіг погрітись на хвилинку,
Зирнути знову на свою ялинку
І крізь вікно — на далеч без доріг.

А мати з сестрами ще від зорі
Готують, варять, колядують.
Погід ікони звуки їх мандрують,
Сніжинками кружляють по дворі.

Неквалено, тихо днина потуха,
В кутках святочно засідають тіні,
І знову родиться Христос на сіні,
Коли у хату вносять дідуха.

На небо перша вибігла зоря,
Неначе символ щастя і добра.

ПОХІД

Шляхи, шляхи . . . О хто полічить милі?
Збагне, де вежі нашої мети?
Далеко, мабуть . . . Нам же треба йти
І вірити — вони на небосхилі.

А потім меч нащадкам передати,
Кивком руки благословлять пути,
Щоб завели їх у гаї святи
На лоно щастя соняшне, квітчате.

Шляхи, шляхи . . . Як макове відцвіття,
ГоряТЬ за нами полуМ'ям сліди.
О хто збагне, де наших мрій сади,
Де крайній пруг кривавого поліття?

Далеко, мабуть. Та спинитись годі.
Нам кинув виклик дикий андрофаг.
Нам треба йти, щоб довершити змаг.
Бо відступ — смерть. Огонь життя — в поході.

ПРОВЕСНА

Ви чули? Ходить провесна в полях
І грає в лузі знов на жоломію,
Над нею сині крила тепловію
Несуть у далеч спів по журавлях.

Ви чули? Перший ряст цвіте в гаях,
З ріллі злетів під небо перший жайвор,
А на крилі — роса і сонця сяйво,
І дзюркіт щастя в радісних піснях.

Ви чули? Срібно ручай журчать,
Лелеки в плавнях млосно клекотять,
Нитками-струнами — вода зі стріхи.

Дівчата з пролісків плетуть вінки
І у душі від соняшної втіхи
Надії лопають, немов бруньки.

ЗРУЙНОВАНЕ ГНІЗДО

Щемить душа, коли тепер згадаю
Затишну казку рідного гнізда.
Його нема. Горить одна звізда
Над прірвою руїни і відчаю.

Батьків ікони вже не привітаю,
З яких спливала прозолоть бліда,
Вже не збагну, як пахне резеда,
Ключі гусей з вікна не попрощаю.

Не гляну знов на ветхого стільця,
З якого мати довго й без кінця
Пісні співала в ночі горобині.

Не пригорну до серця мотузка,
Яким колиску у світанки сині
Гойдала тепла матері рука.

ВЕСНА

Весніє. Тепло. Засиніли дні
І полетіли жайворонки в небо,
А вітерці надійно й березнево
Летять назустріч радісній весні.

Вона іде. Заспівує пісні,
Де висне обрій ніжно й опалево,
А перед нею стеляться парчево,
Мов килими, роздолля чарівні.

Дитинством пахне в голубім повітрі,
Повісмо сонця мерехтить на вітрі,
В пушистих котиках бринять гілки.

Зі стріх вода слізою щастя капле,
За журавлями линуть гагілки,
А у саду зозуля пісню клепле.

ЯНИЧАРИ

Кричать, аж сліна пирскає із губ,
Щоб закричати залишки сумління,
Щоб вереском закрити глиб падіння
І вилить жовч на зраджений тризуб.

Народу честь, як шашелі, гризути,
Завзятцям штабами лупають тім'я,
Останній хліб, мов іскру животіння,
Забравши в Мами, ханові везуть.

Шайтанським хистом і снаги запасом
Здирають шкуру з Неї, пас за пасом,
І лають псами на народній гнів.

Кричать, щоб криком закричати злочин,
За кілька стертих ханських мідяків,
За »знак труда«, що кров'ю позолочен.

ЧАРІВНИК

На небі іскрою горить зоря,
Коли з-за хмари місяць випливає.
Вона моргає, лаштиться й зідхає
До пишного небесного царя.

А він пливе, між хмарами ниря
І в самоцвітах руку простягає.
У серці зірки щастя розцвітає,
А на лиці спалахує жара.

Всю ніч гуляє зірка на порі.
На досвітку стоїть сама вгорі,
Заплакана, як дівчина на фіртці.

А чарівник схилився над жита
І шепче вже волошці у вуста
Словами, які шептав недавно зірці.

ПРАВНУКИ

Вони несуть колгоспні ярма вдень.
Вночі, у росах викупавши м'язи,
Ідуть ярами, мов кремезні в'язи,
І в п'ятикутню ціляться мішень.

Немов залізні змії, шкереберть
Летять вагони під стрімкі укоси.
Під сяйвом місяця палають коси,
А з кулеметних гнізд сміється смерть.

Вони несуть колгоспні ярма вдень.
Вночі ярами йдуть назустріч волі
І сіють оливом з корявих жмень.

Воно сторицю зросте на полі,
Зогріте щедрим потом кріпака
І кров'ю правнуків Залізняка.

ЩАСЛИВІ

Щасливі ті, які у ніч погожу
У снах збирають зорі в козубень,
Які не знають жаху катівень
І ще не чули про злобу ворожу.

Щасливі ті, які спокійно можуть
Снувати пляни на прийдешній день,
Яких кати не приберуть до жмень
І в чорний тріб опівночі не вложуть.

Щасливі ті, що в пору навісну
Збагнули волі власної ціну
І йдуть за неї на костри і муку.

Ті, мабуть, Богом прокляті стократ,
Які сьогодні лижуть дику руку,
Щоб завтра нею зарубав іх кат.

ГАРМОНІЯ

Повітря пахне медом конюшини,
Пливе трава назустріч небесам,
Ячмені кланяються пшеницям,
Горяте у житі маки, мов жарини.

Рукою пещу стан тонкий стеблини,
»Добриденъ« кличу навздогін бджілкам,
Цілу очі польовим квіткам,
В яких світанком пахнуть рос краплини.

Жадібно п'ю дурманний запах зілля,
Вливаюся в симфонію довкілля
І гомоню, мов колос серед піль.

Блакитна вись і далечінь полога,
Кругом краси незайманої хміль
І молитовна всюдисущість Бога.

СКОВОРОДА

В руках ціпок, за поясом сопілка —
На тлі шляхів знайомий силюєт.
Це йде мислитель, вчитель і поет,
Бо в далеч кліче звабниця-мандрівка.

Увесь народ — його сім'я велика.
Вітчизни небо — це його намет.
Хоч тілом він похилий очерет —
Душа небес торкнулась, сонцелика.

Степи прокреслив вільним летом птиці,
Скарби розсіяв золотим крилом.
Напившись мудrosti з джерел криниці,
Він сам пролився світлим джерелом.

Тоді й тепер, в погоду і негоду,
Він б'є ключем з душі свого народу.

КОБЗАР

Він смерть зборов. Він з нами. Він живий.
Сидить за партою із дітьми в школі,
Із матір'ю пшеницю жне у полі,
Мандрує з покриткою в край чужий.

Горить. Підносить гніву меч важкий,
Борців веде в степи широкополі.
Вдові і дівчині на видноколі
Сльозою серця скроплює стежки.

Він смерть зборов. Він з нами. Він живий.
Пророк, апостол, правди вартовий,
Кобзар любови, віри і надії.

Свого народу щирий плугатэр,
Якого слово в кожнім серці тліє
І роздуває у душі пожар.

ЦВІТ ПАПОРОТИ

Коли весна ішла по косогорі,
На парашутах теплих вітерців
Мене лелека скинув між щебців
І в даль поплив у соняшнім прозорі.

Я ріс. Смарагдами світили зорі,
Поля співали хором жолосків,
Стелились килимом парча лугів,
В саду казки шуміли осокори.

В гурті блакитних днів, немов з братами,
З волошками, мов сестрами, стежками
Я йшов шукати папороті цвіт.

Тоді я ще не зناєв, що він під тином,
Поблизу ветхих батьківських воріт,
Любистком пахне, матір'ю й полином.

ВОЗОВИЦЯ

Гупають яблука сумно.
Мед допивають джмелі.
Бабине літо бездумно
Стелиться знов по землі.

Скрипіт коліс. Возовиця.
Б'ється колосся об тин.
Трави і стебла на спицях.
Пахне прив'ялий полин.

Хиляться ягоди глоду.
Мружиться даль голуба.
Вперше на зближену воду
Листя впустила верба.

ЗАПРОТОРЕНЦІ

Поїзди, поїзди, поїзди —
Стугонять, наче склипують гірко . . .
Земле рідна, вітчизно, пожди!
Не ховайся, почайвська зірко!

Тільки спомин на мертвім виду —
По батьках, по братах, по сестриці.
Наче град пролетів по саду
І оббив пелюстки сонцелиці.

В далечінь не вдивляйся, не жди.
Будуть сови кричати по хатах . . .
Поїзди, поїзди, поїзди,
І розпуха, розп'ята на гратах.

ЗАБУДЬ

Пройшли роки. Поріг веранди
Закрили вії далини.
В городі, де цвіли троянди,
Нудьгуєть жовті полини.

Зриває скорбна осінь листя
І стелить шелест по саду.
Ти в синю далеч не дивися.
Я не повернусь. Не прийду.

Забудь. Не треба сліз і смутку.
Літам немає вороття.
Блакитну згадку-незабудьку
Сховай між сторінки життя.

УЯВА

Думкою йду над зажурену річку,
Де павутиння гаптує журбу,
Тепло вітаю дитинства сестричку —
Золотокосу вербу.

Ніжно питаю про соняшні весни,
Як прошуміли над нею роки,
Чом зажурилась і бабцею висне
Над бистриною ріки.

Іву питаю про буйного клена,
Що по тім боці між лозами ріс,
Чом його вирвала доля шалена,
Хто його в далеч поніс?

Думкою йду сіножжатю й лукою,
Де я метелики влітку ловив,
Звідки поплив у пропаще з водою
Юний мій вік, білогрив.

ПОВТОРНІСТЬ

Зриває вітер, наче листя, дні
І крутить їх у синяві погідній,
А на чолі, статечні і вагітні,
Лягають рóки в кожній борозні.

Проте у серці на тонкій струні
Бринить дитинство, як прозор досвітній.
Я радісно, як хлопчик п'ятилітній,
Біжу назустріч квітам і весні.

Люблю метелики на купині,
Казки вечірні і до сну пісні,
Бо я з синами вдруге народився.

А завтра ще любитиму красунь
І зорениці в росах чорнобривця,
Бо їх весна — моя повторна юнь.

ПАВЛІВКА

Вона була співухою моєю,
Колискою погоди і тепла.
Вона мене по стежці провела,
Застеленій сузір'ями й парчею.

Мое дитинство проминуло з нею
Серед ромашок, мов перпепеля,
В її полях згубилась юнь моя,
Мов журавлина пісня над ріллею.

Вона для мене казкою й сьогодні,
Хоч срібний іній вже упав на скроні
Й лягли на плечі тягарем роки.

Здаля, немов Арахна під зорею,
Над синім плесом рідної ріки
Гаптує старість юністю моєю.

БРАТ

В полях родився. Ріс між колосками.
Його колискою були жита.
По борозні пливли терпкі літа
З кривавим потом трудівниці-мами.

Одежа пахла сонцем і дощами,
Росою, хмелем і зелом — уста,
Чуприна — вітром, мов трава густа.
Його душа співала пшеницями.

Та з півночі насунув збуй-москвич,
В полях посіяв полини й терлич,
Ще й руту-смуту в кожному городі.

Вночі з собою і його забрав,
Схамузив кості, душу й думи горді,
А тіло десь під снігом заховав.

ДУША БОЛИТЬ

Душа болить за тими вікнами,
В яких мого дитинства тінь.
У них синіли дні барвінками
І пахла рястом далечінь.

В тих вікнах весни розцвіталися
Під колисковий шум садів,
І золотом переливалися
Вітражі підосінніх днів.

Пливли по шибах бригантинами
Хмарки, немов блакитні сни.
По них пожовклими хустинами
Листки спливали восени.

В тих вікнах болісно губилися
Печальних журавлів стежки,
А в пізню ніч до них тулилися
Сніжинок білих пелюстки.

Душа болить за тими вікнами,
Бо ще синіють у загдках,
Бо розцвітаються барвінками
В моїх непереснених снах.

РІДНА ГРУДКА

Віддав би я багатства світу
За теплу грудку рідних піль.
Вона — ощіпок меду й цвіту,
Святий окрасець білих сіл.

Вона — синонім хліба й солі,
Синтеза неба і Дніпра,
Колиска щастя і недолі,
Осердя торя і добра.

Вона — це згусток поту й крові,
Це проскура слізози й роси,
Окрушка віри і любови,
Начало сили і краси.

Вона — це грінка самоцвіту,
Духмяна скибка трав і зіль.
Віддав би я багатства світу
За теплу грудку рідних піль.

БЕЗСТРАШНІСТЬ

Коли почуєш крики людські,
Ти не лякаєшся вже, ні.
Тебе палили Боголюбські,
Пекли Потоцькі на огні.

Коли почуєш кати руки,
Вже й не сіпне бровою м'яз,
Бо ти ішла на дикі муки
І смерть долала вже не раз.

Коли тебе ведуть на страту,
В очах не гасне правди жар.
Ти бачила не раз пихату
Наругу шляхти і бояр.

Коли в твої гробар долоні
Вкладає свічки жовтий віск,
Як Фенікс, знов стаєш у броні
На історичний обеліск.

ТРАГЕДІЯ ПОЕТА

І боляче, і соромно й огидно.
Крізь серце біль колючкою проріс.
Людини гідність кинули в заміс
І лаптем топчуть вперто і безстыдно.

Веліли їй сміятися ехидно,
Слугою взявши на імперський віз,
З народу святощів, з пролитих сліз,
З огненних мук, яким кінця не видно.

Гайдного царства невгомонні пси
П'ють над Невою келехи яси,
Які підносить їм поет в покорі.

Кривавих церберів жахлива тінь
Лягла на чисті підсіннізорі
І погасила синю далечінь.

ПЕРШОКЛЯСНИК

Пошила мати із рядна торбину,
А батько виплів з льону мотузок.
Іду до школи. П'ю медунки сок.
Ловлю душою пісню журавлину.

Старенький млин у вранішню годину
Вільхам розказує билиць-казок,
На вигоні лелека-ватажок
На раду кличе всю свою родину.

Під небом літо бабине пливе,
А за дубами, де ковалъ живе,
Вже опустіло колесо на хаті.

За обрій з літом відійшла жара,
В городах пахнуть гарбузи пузаті,
А в торбі — хліб і фарба букваря.

В ТУМАНАХ ЧУЖИНИ

Тебе до сну не колисав, мій сину,
Колиски скрип, мов давнини луна,
Коли згасав огонь, а край вікна
Сади шуміли казку без упину.

Колись, згадавши юність соколину,
Ти не почуєш скрипки цвіркуна.
Вона ж мені співала, чарівна,
Як місяць плив на зоряну долину.

Родився ти в туманах чужини,
Де на скрипках не грають цвіркуни,
Де не скрипить під сволоком колиска.

В туманах цих не пахне так і жар,
Об вікна місяць сріблом так не бризка,
Не сяє золотом Волосожар.

НЕСПОКІЙ

Небо синє. БриняТЬ тепловії.
Чути вже крики гусей.
Наче уперше сміЮться надії
В синіх криницях очей.

Проліски в лісі. У полі стокротки.
Ніжні на вербах бруньки.
В серці збудилися віри потоки.
Тягнуться в небо думки.

Капле зі стріхи. Співає синиця.
Ряст у гаю де-не-де.
Знову душа неспокійна, як птиця,
Любить і вірить, і жде.

Білого цвіту в саду веремія.
Синява в плесах очей.
Піснею б'ється об небо надія,
Лине на крилах гусей.

ДАРЕМНИЙ ТРУД

Коса ворожа, дика й безпощадна,
Не поминула ні одних воріт,
Поклала всіх ровесників під пліт
І жде мантажки, бісові підвладна.

Промчались хмари, мов червоні рядна,
В степах зачах ровесниць білоцвіт.
Нема весіль. Музик забрали в світ.
М'ясници ідуть, як скука безпорадна.

Та не радіє кроволюбний гун,
Бо за косою зеленіє рунъ
І тягнеться до сонця і до ранків.

Не подолає праці людоїд,
Як не зуміло вщерть налити дзбанків,
За злочин свій, поріддя данаїд.

ПОЛОНЯНКИ

*Татарове полон женутъ:
один полон з жіночками,
другий полон з дівочками.*

Нар. пісня

Ешельони гримлять на світанні,
А на віях дівочих — туман.
Не забудуться ночі духмяні,
У саду чорнобривці й дурман.

Будуть кликати обрії рідні,
Не сходитимуть з думки поля,
А гаї солов'їні й погідні
Увижатися будуть здаля.

Матері будуть снитися, ніжні,
На холодних руїнах надій
І жалитиме спогади вічні
Казахстанський терпкий суховій.

Будуть плакать згадки, як пташата,
Що їх викинув беркут із гнізд,
Буде вічно ввижатися хата
Під намистами київських звізд.

У душі не загояться щерби,
Прокривавить слюза цілину,
Бо крізь далеч співатимуть верби
Про загублену в тирсі весну.

НА ПРИЗЬБІ

На призьбі гріється, як голуб, дід,
Чуприну білу пестить осінь світла,
Тонке повісмо бабиного літа
Пливе вгорі за журавлями вслід.

Спадає листя з дуба край воріт.
Ловлю його, мов соняшне відцвіття.
Крізь віти ллеться золоте проміття,
А під ногами пахне сухоцвіт.

Ножем з коси того насікши листя,
Дід курить люльку йтиша урочиста,
Як добра гостя, світиться з очей.

За поміч дід згодя й мене частує . . .
А тепла осінь золотом галтує
Дитинство й старість під тужбу гусей.

ДО ОСЕНИ

Ти ходиш знову тихою ходою
Туди й назад по вулиці моїй,
Зупинишся й пожуришся зі мною,
Поглянувши на вижковкий пирій.

Дивлюсь, як син, у лагідні зіниці,
В яких синіє неба теплота,
І слухаю, як на блакитній нитці
В душі бриняТЬ загублені літа.

Коли малюеш золотом алеї,
В твої ступаю соняшні сліди
Й торкаюсь серцем юности моєї,
Що спомином пливе понад сади.

Люблю тебе, бо ти мені на втіху
Прядеш, мов Клого, ниточку згадок,
Яка мене веде під рідну стріху,
Мов Аріядни золотий клубок.

МАЗЕПА

На огирі гарячому й баскому
Стойть вельможно й твердо в стременах,
Шумить про славу тирса у степах,
А буйновій терзає паполому.

Як символ двору кожного і дому,
Глядить орлино в далечінь на шлях.
Його твердині у людських серцях,
Які багнетом не здобуть нікому.

Хоч над степами лине шум століть,
Він не вмирає — бореться, стойть,
За зміною веде до бою зміну.

Його прокльони й кулі не беруть.
Він — вічний дух, якого міць нетлінну
Двоногі звірі, мабуть, не збагнуть.

ГОЛГОФА МОВИ

Тебе ведуть на глум синедріонів,
В провалля кидають з тарпейських скель,
Печуть отнем у пітмі підземель
І не жаліють лайки і прокльонів.

Тебе везуть у бруді ешельонів
Під сіре небо снігових пустель,
Цъкують, турляють і женуть з панель,
Насильно в'яжуть путами законів.

Ще на світанні хтиві гробарі
Тобі копали яму в пустирі
Й гострили цвях, чекаючи подзвіння.

Вони не знали, що твоє коріння
В душі народу, в жилах і серцях,
Куди закритий гробокопам шлях.

ОТЧИЙ ПОРІГ

Згадався знов обвіяний віграли
Мого дитинства радісний причал.
Його немає. Дивиться печаль
На чорну пустку, сколену штиками.

Давно немає. Випекла огнями
Чужа орда, наситивши свій шал.
Наріжний камінь, як холодний жаль,
Глядить на світ очицями-пустками.

А там колись сміялося життя.
На тім порозі пестила дитя
Щаслива мати й вишивала мрії.

Ніхто не знав, ні мати, ні маля,
Що вітер смертю із тайги повіє
На людське щастя, на сади й поля.

СИЛА

Хоча вона по пояс між мерцями,
Хоч кров спливає із серпа в руці,
Їй скрізь — шаноба, оди, тиміями,
Привітні жести й усміх на лиці.

Хоча вона від сліз і крові п'яна,
Хоч підвела на вільний ум мушкет,
Для неї всюди — славослов'я й шана,
І килимом застелений паркет.

Хоча вона за горло душить правду,
Будує людству тюрми на землі, —
Її гостять, справляють їй параду
І тепло тиснуть руки королі.

Хоча вона серця іржею з'їла,
Хоч закувала кригою думки, —
На цій плянеті ще плеяда ціла,
Що пісами лиже кров з її руки.

ПЕРША СНІЖИНКА

Сніжинка перша — біла, біла . . .
Під серцем лопнула струна
І тонко-тонко забриніла
Давно загублена весна.

Сніжинка перша — чиста, чиста,
Як перший юности цілуй,
Коли кружляло жовте листя
Із першим снігом по селу.

В душі озвалися всі струни.
Я в них щось рідне впізнаю:
Чи те кохання перше, юне,
Чи перший пролісок в гаю?

Сніжинка перша — ніжна, чула,
Як перша брунька на лозі,
Як в синяві зоря-моргуля,
Як юнь у зоряній слюзі.

Сніжинка перша — диво ніжне,
Немов дитинства білий цвіт,
Мов поклик мами і вітчизни,
Мов згадка синьооких літ.

ПРОБУДЖЕННЯ

Весна вже близько. Ночі неспокійні —
І вітряні, і млосні, і п'янкі.
В пухкій ріллі в озимому насінні
Вже проростають паростки гінкі.

В гаю тополі, мов стрункі дівчата,
Звабливо тнуться в таліях своїх,
Згадала юність вільха розсохата
І кидає сережками в горіх.

Полощуть верби коси у потоці,
Нагнувши спини круглі й наливні,
Жадібно ловлять клени по тім боці
Зідхання їхні млосні й зазивні.

Рахманні скиби, оголивши лона,
Надхненно просяять сонця і тепла.
До клунь, де пахне похіттю солома,
Дівчат і хлопців туга потягла.

Весна вже близько. Ночі неспокійні.
Кричать до пізна по селу коти,
Гарцюють миші у снопах і сіні,
Вода зі стріхи капле на плоти.

Блукає місяць по калюжах мрійно,
На зірку гляне — маком зацвіте . . .
А з-за повітки котиться повільно
В поля сузір'я Воза золоте.

ПЕРЕД ДОРОГОЮ

Ластівки на тину. Не співається.
Синій день, та уже не такий . . .
Павутиння у даль заплітається,
Осипається лист золотий.

Далина, вся сріблом перетикана,
Аж бринить від пісень пастухів,
А під небом — ключі і курликання,
І безмежність прозорих шляхів.

Чебреці і васильки під стріхами,
А в городі відцвіття жоржин,
Запахтіли цілющими ліками
Край доріг деревій і полин.

Як метелик, вітрець пригортается
До любистка, що сохне-згоря . . .
Ластівки на тину. Не співається.
У далеку дорогу — пора.

ГОЛОД

Село. Неначе писанка, село.
Квітують верби, пророста зело,
А під плотами ходить дика пустка.
Мов божевільна. З лоба збита хустка.
Імлою очі-ямі затягло.

Стойть на царині старий вітряк,
Немов забутий на шляху жебрак,
Безпомічно до неба звівши руки.
На вигоні не грають діти в щурки,
Ніде не чути голосу собак.

До піднебесся дим не в'ється з хат,
Замовкли щебіт і пісні дівчат,
Та й парубки не думають про гулі.
Лиш голосно в садах кують зозулі,
А з клунь забутих сови прокричатъ.

Блукає пустка дика по селі.
Німа. Голодна. Втома на чолі.
У бур'янах лягає спать під тином,
Де мати догоря над мертвим сином,
Худа, чорніша чорної землі.

А по дорогах котиться, стриба,
Співає реквієм стара гарба
І за село везе шайтанське жниво.
Сатрапів слуги лічатъ здобич хтиво.
Криваві очі втіха прошиба.

На відшибі, у мертвій тишині,
Скидають трупів, мов опухлі пні,
І знов гарба накульгує сповільна ...
Як братський гріб — країна підневільна.
Свічами хиляться воскові дні.

МАЛОРОСАМ

Вас научили повзать на колінах,
І вам на ноги більше вже не встать.
Горби повиростали вам на спинах
Від цілування безпощадних п'ят.

Вам обрубали топорами крила,
У прірву вас петлями потягли,
І ви, в багно упавши, від безсилля
Повірили, що неба досягли.

Тепер белькочете, що в чорну північ
Сміється в небі сонце золоте,
Що в надвечір'я день віщують півні,
Що в заметіль трояндно сад цвіте.

Вас научили повзати п'явками
І кров смоктати матері, святу.
Вам вкрали глузд, вас водять манівцями,
Вказали Зраду — як життя мету.

Вам відібрали віру і надію,
Штовхнули в льох за церберів тюрми
І скастрували душу, мов повію,
Щоб ви ніколи не були людьми.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЕ

Ввижаєшся, о городе мій рідний,
І часто снішся у вінку пісень,
Такий ясний, замріяний, погідний,
Як над тобою волоцковий день.

Богатирем стоїш на ґрунті твердо
І п'еш наснажну прохолоду Карпат.
Твій Чорний Ліс — останнє яре кredo,
Проречене крізь рупори гармат.

Глядиш у синь і молишся церквами
За мертвих, ненароджених, живих,
Благословляєш із дзвіниць хрестами
Своїх синів і дочок бойових.

Довкола тебе під цілющим вітром
Хвилюються і гомонять збіжжя,
А сталь ріки, нагострені ґранітом,
Лякає зайдів полиском ножа.

Ти пережив жалкі гусарські прути,
Шляхетський чобіт, швабські кулаки,
Переживеш і, кригою закутий,
Жахливий келепата з-над Оки.

Ти — вірний брат і Галича, і Львова,
Ти — волелюбний беркут Підкарпать.
В твоїх зіницях — далечінь лілова,
А дзюб — націлений на дику рать.

Ти піднімав похилену калину,
Вплітав вітчизні славу до вінка,
Ти жив, живеш і будеш жити для чину,
Для заповіту — »Не пора« — Франка.

Люблю тебе, о городе мій рідний,
Ти часто снишся у вінку пісень,
Такий ясний, замріяний, погідний,
Як над тобою волошковий день.

НЕВІЛЬНИКИ

Волю дайте! — колоски благають.
Волю! — шепче стоптана трава.
Волю! — дні на скорбнім небокраю.
Волю нам! — карпатські дерева.

Волю дайте! — вікна без потіхи.
Волю дайте! — страдники-сади.
Волю! — просять почорнілі стріхи.
Волю, волю! — крики череди.

Волю! — кволі зернятка у грудці.
Волю дайте! — спраглий переліг.
Волю! — мовлять небеса в розпуці.
Волю! — скиглить чайка край доріг.

Волю, волю! — каторжани-книги.
Волю дайте! — мучні-образи.
Волю! — думи у оковах криги.
Волю! — мрії під бичем грози.

Волю дайте! — пісня колискова.
Волю дайте! — дзвонів перезва.
Волю, волю! — мучениця-мова.
Волю, волю! — сковані слова.

НАКЛИКАННЯ

Нехай гримить проклін народу громом,
Хай піт зіллеться у одну крутіж,
Хай котиться зі серця мука ломом,
Народу гнів хай блисне, наче ніж.

Хай кров проллята зашумить, як повідь,
Мов каравелі — хай пливуть хрести,
Народу біль нехай заступить овид,
Як туча, як гроза, як хмара мсти.

Хай блискавка, мов лезо гніву мучнів,
Впаде на камінь зловорожих серць,
Нехай зітре на порох людських трутнів,
Щоб рани вигоїв народ-борець.

Хай ярма всі, пропочені й огидні,
В горнилі гніву стопляться, як віск,
Нехай тюрма, неволя, горе, злидні
Скують народ в одну когорту військ.

Хай почуття ненависти до склепу
Заклекотить, як грізний буревій.
Нехай народ, очищений від лепу,
Помолиться до вистражданих мрій.

АВАНГАРД

Лише кістки від Лени до Печори.
Коли б згорнути — виріс би Кавказ.
А всі ви коні запрягали в шори,
Щоб рідний край побачити ще раз.

Даремно. Щастя не було в нещасті.
Зірвав Тімур калинові мости.
В Чумацькім Возі потрошивши счасті,
Закинув їх у безвість висоти.

Та вороних над широм Чорноморя
Перехопила відчайдушна рать,
Бо ваша кров, бо кожна крапля горя
В серцях нащадків полум'ям горять.

Хоч тліють кості у полярнім сяйві,
З народом ваша месниця-душа.
Гарцює рать. Ви з нею. В першій лаві,
Немов Мойсея, постать Кальниша.

Гримить хода. Пісень співають барди.
За горло давить кровопивців лють,
Бо знають — вас, святих, у авангарді
Печора й кулі вдруге не уб'ють.

СВЯТА ЗОРЯ

У кожну ніч сіяєш самоцвітом,
Небесна зірко, в синій далині
І пахнеш рідним яблуневим квітом
В моїм вікні.

Усе та сама — добра і привітна,
Як у дитинстві пісня вколисна,
Коли над мною ніч барвінком квітла,
Як день, ясна.

Ти мерехтиш, мов золота надія,
І тепло в очі дивишся, свята.
Мені так солодко, коли на віях —
Твої уста.

Глядиш, як щастя трепетна білотка,
Що передчасно щезла на путі,
Як перша казка, соняшна й коротка,
В моїм житті.

Коли засну, за синіми шибками
Ти вся — молитва і любов — уся,
Бо ти — не зірка, ти — моєї мами
Свята душа.

ДО КАЛИНИ

Ти чого заблукала в цей край?
Ти дочка не цієї країни,
А тієї, де небо погідне,
Де за плугом співає ратай.

Тут не та над шляхами кура,
Тут не пахне спориш при дорозі,
Тут тобі на Чумацькому Возі
Не розказує казку зоря.

Над тобою — не велетні-дні,
В далині — не орлині кружала.
Тут повз тебе на свято Купала
Не пливуть ні вінки, ні пісні.

Під тобою, пройшовши грозу,
Партизан не спочине у ранах,
Над тобою зозулею зрання
Його мати не зронить сльозу.

Тут на тебе не гляне вдова,
Не попестить дівоча долоня,
І ніхто не пригорне до лона,
Виливаючи в пісню слова.

Тут твоїх яросоняшних грон
Не положить на покуті мати
І з пучечком хрещатої м'яти
Не застромить за рамки ікон.

Ти чого заблукала сюди?
Чом злиняло намисто на шиї?
Від кого, від наруги чиеї
За тобою багряні сліди?

ТРУБИ Й БУДНІ

Оркестра грає. Труби. Бубни.
На площах рупори хриплять,
Що стали празниками будні,
Що з нами рай і благодать.

Під тими рупорами — тіні
(Це вже не люди), вкрай худі.
Відчай — в жіночім голосінні.
Кончина — в дадьковій ході.

А рупори хриплять піснями
Від Вінниці до Колими,
Що щастя ходить поруч з нами,
Що вперше стали ми людьми.

На всіх перонах — свити, свити
І в гудзях руки від сохи.
Це вже не люди (ім не жити) —
Це тільки костей лантухи.

Оркестра грає. Труби. Бубни.
На площах рупори хриплять,
Що стали празниками будні,
Що з нами рай і благодать.

Всі поїзди — в Пропащість дальню.
Не видно світу з-поза сліз . . .
І матері у мить останню
Хрустять під скреготом коліс.

А рупори хриплять піснями
Від Вінниці до Колими,
Що щастя ходить поруч з нами,
Що вперше стали ми людьми.

У погрібах — мистці й поети.
В очах кричить безумний жах.
Це вже не люди, не естети —
Це крик розпуки у мішках.

Оркестра грає. Труби. Бубни.
На площеах рупори хриплять,
Що стали празниками будні,
Що з нами рай і благодать.

ГоряТЬ церкви, музей... Вие
Собачим сказом сатана.
На кожнім кроці — слід Батия
І Дике Поле в бур'янах.

А рупори хриплять піснями
Від Вінниці до Колими,
Що щастя ходить поруч з нами,
Що вперше стали ми людьми.

ГАРМОШКА

Скільки пісень погублено тепер —
старих і розрадних! Скільки мелодій
увібрала в себе чужа гармошка —
захрипла гістеричка, де ноти тъмаві, а
пісні метушили в її неповажні, де зни-
жується мистецька глибина мелодій,
гармошка — демагог, багатоголоса
перекупка!

Ю. Яновський
(«Чотири шаблі»)

Епічна й ніжна розповідь бандури
Бентежно тихне в синьому степу . . .
Перекупка і вереску, й халтури,
Хизуючись, стає в її тропу.

Несуться дікі »ухання« й »плясання«
І топче лапоть вулицю і кін,
Хрипить гармошка про »тоску«, »страдання«,
Про »грусть« свою і похіть сновидінь.

Пропитий голос, як у тьоті Motі,
Частушкою розхлябані лади.
Вона — рабиня, у душі і плоті,
Розхристана наложниця орди.

Заляпана горілкою і щами,
Закурена пиллюкою шляхів,
Обслинена, побита матюками,
Покрита кров'ю й сопухом гріхів.

Хрипить жреціння вереску й халтури —
В чаду, у поті, в бруді і в лепу . . .
Епічна й ніжна розповідь бандури
Бентежно тихне в синьому степу.

ПОХВАЛА ЛЮДИНІ

Благословен, хто любить дні високі,
В безмежнім полі сині вітерці,
На шовкотравах квіти ясноокі
І бедрики на кволім стебельці.

Благословен, хто любить даль бузкову
І сонця струни, теплі й золоті,
На хвилях жита пісню колоскову
І жайворонка спів на самоті.

Благословен, хто влюблений в волошку,
В чітке стаккато коника в зелі,
В зернó роси на польовім горошку,
У теплу грудку свіжої ріллі.

Благословен, хто всім еством боліє
Над зламаним метелика крилом,
Над стоптаною долею шавлії,
Над передчасно скошеним стеблом.

Бо він — одна жива клітина Бога.
Молекула теплá, добра й краси.
Цілюща капля на черствих дорогах.
Сльози перлина. Самоцвіт роси.

СИНІВСЬКА СПОВІДЬ

Я б до тебе пташкою полинув,
Мріє мрій, вітчизно голуба,
Та боюся, що у ту ж хвилину
Перелесник крила обруба.

Над тобою думкою схилився б,
Наче батько над дитям у сні,
Та холодна тятива мисливця
Вигнулась, мов кобра, в далині.

Я б тобі своїм синівським словом
Витер з вій хоча одну сльозу,
Та чатує ворог людоловом,
Вигостривши черепом свій зуб.

Над тобою я схилився б снами,
Щоб хоч краплю щастя принести,
Та скрегоче Азазель між нами,
Тінь свою прославши на хрести.

Я б на ший піснею обвився,
Щоб тебе відрадою зогріть,
Та між нами — паша кровопивця,
Мур китайський і терновий дріт.

Я б зійшов надією-зорею
Над тобою, страднице моя,
Та стоїть між небом і землею
Стоголова бестія-змія.

Кров'ю б я в твої пролився груди,
Щоб додати до життя снаги,
Та між нами — дикі ботокуди
І моря дикунської жаги.

ОСІННЕ НАДВЕЧІР'Я

Я люблю в надвечір'я погідне
Вийти за місто у гай,
Де пливе павутиння безрідне
Й чахне на сонці курай.

Я люблю під кресанею дуба
Довго вдивлятися в синь.
Відчувати вологу на губах,
Пити прив'ялий полинь.

Я люблю журавлине прощання,
Сум жовтолистих лісків
І останнє журливе кружляння
В синім повітрі листків.

Я люблю, як на дальніх обніжках
Осінь назад погляда,
Як на вію, мов ніжна усмішка,
Перша сніжинка спада.

ЗОЛОТИЙ ЛИСТОК

Ти понесла на чужину з собою
Один калини золотий листок.
В ту ніч ніхто не плакав за тобою,
В наступний день ніхто не ждав вісток.

Осталась мертвa мати на порозі,
Штиком пробитий батько на току,
Сестра насильством стоптана в барлозі
І брат під дубом з кулею в виску.

Твої барвінки потоптали коні,
Твої любистки спасла череда,
А дві тополі, мов святі долоні,
В ту ніч спалила без шинель орда.

Одна вітчизна проливала роси,
Коли рушав на Північ ешельон,
Зірвала вітром і втикнула в коси
Листок калини, наче медальйон.

НА СЛІДАХ

У тім саду, де ти ходила,
Я згадкою ішов,
І кожна квітка говорила:
Це я — твоя любов.

У тім гаю, де щастя чари
Я випив з уст-малин,
Ходили юности примари
І шелестів полин.

На тій ріці, де на Купала
Пускала ти вінки,
Твоїх пісень луна спливала,
Як польові дзвінки.

На тих полях, де вітровію
Бентежив груди бриз,
Я бачив тільки срібну мрію
У білім шовку риз.

У тім вікні, де ти зоріла,
Синіла бірюза.
Там перша зірка не горіла —
Твоя гірка сльоза.

МАТЕРІ

То нічого, що, зранена мукою,
Ти давно у могилу лягла,
Ти й тепер зі сестрою-розпухою
Виглядаєш мене край села.

Хоч могила покрилася травами,
Хоч промчались, як хмари, роки,
Ти на мене чекаєш з печалями
І питаєш вітрів про вістки.

Хоч до хати сова перебралася
І стежки полином заросли,
Ти для мене живою осталася
Край воріт, що у землю вросли.

Ти вдивляєшся в далеч розгублено.
Тепловій розвіває косу ...
Я такою тебе, вічнолюблену,
У синівському серці несу.

То нічого, що плачкою вірною
Над тобою волошко одна,
Ти на мене живою, нетлінною,
На порозі чекаєш щодня.

ФРАНКО

»... працюватъ, працюватъ, працюватъ,
В праці сконатъ!«

I. Франко

З ковадла іскра запалила душу,
Дихнуло серце горном палахким.
Він з кузні вийшов у народню гущу
Кувати долю молотом важким.

Мов лісоруб, боровся проти пущі
За простір піль, за шир пшеничних лав.
Краплини поту, ярі і цілющі,
На кожну п'ядь смарагдами пролляв.

Немов ратай, пройшов життя надхненно
По перелозі й дикій ціліні,
Під кожну грудку кинув слово-зерно,
Під кожну скибу — щедрости пісні.

Мов каменяр, розбив на щебінь скали,
Проклав дороги у прозору рань,
Своїм нащадкам залишив скрижалі
Від Сяну синього по голубу Кубань.

Немов Мойсей, скитався по пустині,
Терпів зневагу, голод і смагу,
На самоті молився батьківщині
І зрів її крізь степову югу.

Грозі, як беркут, протиставив груди,
Під хмарами закреслював путі,
Хоча стріляли в крила ботокуди,
Хоча в підвалах били по хребті.

Він не упав від втоми і зневіри,
Не кинув плуга, молота й кайла.
Струна гартованої в кузні ліри
Весь вік йому опорою була.

Свій ум, свій піт, свої чуття гарячі
Віддав народові, як чесний борг.
Широкий світ пройшов титаном праці.
Здобув Олімп. Він трудолюбства бог.

БАТЬКІВСЬКА ВУЛИЦЯ

На кучургах зів'ялого листя
Спотикається сон . . .
Батьківська вулиця казкою сниться
Під гірляндами зоряних ґрон.

Місяць повісмом ворота обплутав,
Павутинням плоти переткав.
В синяві ночі парує отрута
Деревію і трав.

Солодко пахнуть грудки дивосилом,
Що в дідівчину коренем вріс,
Дихають колії теплим ще пилом
І відспіваним скрипом коліс.

Тихо сади заколисують осінь,
Що під тином спочити лягла,
Ясени моляться в зоряну просину
За цілющий спочинок села.

В місячнім сяєві гріються дині,
Повилазивши дітьми на пліт . . .
Батьківська вулиця сниться і нині,
І вчувається пісня воріт.

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ

Ой, горе тій чаїці
Чаечці небозі,
Що вивела чаєняток
При битій дорозі.

Нар. пісня

Раділа мати чотирма синами
(Доглянути старости, мовляв)
І колисала їх піснями,
Над їхніми хилилась снами,
Молилася Богу, долю щоб послав.

Щодня трудилась, шила, вишивала,
Аж треті піvnі прокричать.
Думками в теплу ніч Купала
Невісток між дівчат шукала
І мріями всміхалась до внучат.

Ішли літа, сини набрались сили,
Та не на радість — на печаль.
Одного шваби погубили,
Гонведи другого скосили,
Прошила третього казанська сталь.

Як долю, вибрав чужину четвертий
І обірвалися вістки . . .
Пожовкли в миснику коверти,
На самоті судилося вмерти,
В снігу сусіди погребли кістки.

Остались білі сорочки у скрині.
Чужі поносять парубки.
Пливуть літа в нестримнім рині,
І тільки хмари сині-сині
Проллють над гробом слози, мов плачки.

В ПОШУКАХ

Всю ніч вітри. Дощі об шиби,
А потім склистий град і сніг.
Не спиться. Думаю про тебе.
Шукаю серед тьми доріг.

Куди ж іти? Кого спитати?
Імперія, як океан.
На кожнім кроці — штаби, гратеги.
На кожній п'яді — штик, наган.

Я знаю: ти не в рідній хаті.
Тепер там звалища й тирлич.
Тебе судили біснуваті
І присудили рабство й бич.

Пливуть, як шмаття, хмари сірі.
Вітри і ніч. Туман. Дощі.
Кругом конвої грубошкірі
І скрізь багнетів комиші.

Куди ж іти? В якім бараці
Ти гош дикі рани ніг?
Де над твоїм чолом в гарячці
Ляштий опричників батіг?

Всю ніч вітри. Не можу спати.
Болить душа від туги й ран.
Куди іти? Кого спитати?
Імперія, як океан.

У ПІТЬМІ САМОТИ

Догорить на столі восковиця,
Захолоне кутя і узвар,
Твій поріг замете сніговиця,
І покриється попелом жар.

Ні орли, ні зозулі в цей вечір
Не повернуться з дальніх доріг,
Не пригорнуту похилені плечі,
Не поклоняться низько до ніг.

У світлиці, де згорбились тіні,
Не озветься луна коляди,
Ціла ніч промине в голосінні,
У пітьмі самоти і нужди.

На світанні, коли у зірницях
Загориться різдвяна краса,
Ще поглибшоють зморшки на лицеях,
Ще білішою стане коса.

У розбухлій душі, наче в рані,
Не потасиш розпуки слізьми,
Бо невістки і дочки в Рязані,
Бо сини у снігах Колими.

ЖОВТЕНЬ

Ходить жовтень по селу із ранку
І фарбую золотом садки.
Мерехтять у голубім серпанку,
Мов блискітки, трепетні листки.

На квітках сидять джмелі кошлаті,
Допивають пристрасно меди,
Вітерці, мов хлопчаки кирпаті,
Їх гойдають і сюди й туди.

Час від часу над кущем жоржини
Пролетить метелик, мов листок,
І помчить у голубі вершини,
Розпливеться на сотки цяточ.

Ходить жовтень. На принишклі трави
Впали з пензля краплі золоті.
Будяків відцвіття кучеряве
Носиться в азурній самоті.

Пахне сонцем синява глибока.
Отруїли простір полини.
За садами осінь ясноока
Грає на сопілці з бузини.

Іноді з-під рук мистця у тишу
Капне яблуко і в мить одну
Перерве найтоншу і найвищу
Павутиння срібного струну.

Ходить жовтень — тихий, світлоглавий.
Золоті усі сади в селі.
І маестра світової слави
В небі славлять співом журавлі.

КУРАНТИ

Заснуло місто. Ліхтарі,
Як маки, миготять над снами.
Сузір'ями, немов квітками,
Іскріє небо угорі.

Здається, рветься тишина,
Дійшовши врешті до пuanти,
Та раптом чуеш: б'ють куранти,
Немов старих віків луна.

У серці тонко біль щемить,
Бо знаєш: ці куранти били
Ще в давнину і відлічили
Далеким предкам кожну мить.

Як гість, на землю ти прийшов,
Щоб завтра відійти навіки . . .
І битимуть куранти знов
Нащадкам на шляху мандрівки.

ЗАПРОШЕННЯ

Приїжджай, приїжджай, я чекаю.
Не лякайся, що, може, забув.
Прожени мою тугу безкраю,
Вколиши мою чорну журбу.

Чверть століття тужу за тобою,
Хоч не вірив, що ти ще жива.
Приїжджай. Подивись: сивиною
Забіліла моя голова.

Я пройшов через муки чекання,
Через чорні тортури ночей.
Приїжджай. В надвечірнє смеркання
Доторкнись до забутих дверей.

Буде тихо, як в церкві на требі.
Припорошений інеєм літ,
Підійду і всміхнуся до тебе
Крізь гіркої сліози самоцвіт.

НА ПРОВЕСНІ

Забіліли проліски край стежки,
Засміялись соняшно бруньки,
І співають котики й сережки
На зеленій вітці гагілки.

Вітерці погойдують дзвіночки,
Аж бринить у серці дзінь-дзелень,
Мов дитинства срібні голосочки,
Мов співає молодість пісень.

Ці дзвіночки голубі і білі
Так люблю, аж серце тріпотить,
Як мене на провесні любили,
У пісні сповивши і блакить.

В цих бруньках і пролісках прозорих
Я далеку юність впізнаю,
Те кохання перше й яснозоре
На блакитній стежці у гаю.

Впізнаю й тулюся до сережки,
Бо бринять веснянками згадки,
Бо біліють проліски край стежки,
Бо сміються соняшно бруньки.

СОКІЛ

Рубав опричників як тирсу,
Як будяки, як осоку . . .
Розкинув руки серед лісу,
Мов на спожаренім току.

Гарячий кінь заржав столунно.
Рвонувся — лобом об сосну.
Так гинуть друзі, гордо й юно,
У мить священну і ясну.

В колисці ще устами мами
Читав надхненно Кобзаря,
Ходив у мріях з коліями,
Під Конотопом бив царя.

Ще змалку чув, як свищуть прути,
Як ллеться кров, немов узвар,
На все життя затятив Крути,
До смерти не забув Базар.

Він виріс з чорних мук народу,
Зі спалених огнем осель.
Ще змалку правду пив, як воду,
І жив з орлами серед скель.

Не жив — горів. Палав, як порох.
Вітрам не гнувся. Ріс, як граб.
Ніхто не скаже, навіть ворог,
Що він — лоза, покірний раб.

У мить останню не скорився,
Звалився дубом край куща.
Очима в синяву дивився,
Де соколом знялась душа.

Гниють опричники, як трави,
А сокіл лине й лине в вись.
Шумлять ліси кантату слави,
Як Святославові колись.

КУПАЛА

Ой на Купала
Стюжок кружала,
Хороводи, пісні.
Нічка роззвінча,
Тепла й погідна.
Небо. Зорі. Огні.

Талії гнутися,
Очі сміються,
Розцвітають уста.
Ой на Івана
Нічка духмяна,
Як отрута густа.

Річки колиску
Вкрили з любистку,
З чорнобривців вінки:
В кожному стрічка,
З огником свічка —
Як на небі зірки.

Іх переймають
Хлопці в розмаю —
Ллється срібло зі жмень.
Ой на Купала
Нічка, як пава —
Від огнів і пісень.

Пари, як тіні
В казці весінній,
Перестрибують жар.
Ой на Купала
Юности спалах,
Свято радости. Чар.

МОЛОДІЙ УКРАЇНІ

Ти мене голубиш
Синіми степами,
Ти мене чаруеш
Небом голубим,
Ти глядиш на мене
З далечі зірками
І в чоло цілуеш
Вітром польовим.

Ти мене колишеш
Мовою й піснями,
Зорецвітно снишся
Безбережжям піль,
Ти над мною гнешся
Золотими днями
І на мене дишеш
Чарами тройзіль.

Додаеш надії
Крилами відваги,
Напуваеш віру
Духом бойовим,
Причщаєш серце
Свіжістю наснаги
І хвилюєш мрії
Співом молодим.

Загріваєш душу
Полум'ям зусилля,
Піdnімаєш груди
Розмахом змагань,
Переймаєш віддих
Величчю розкрилля,
В тугу невспущу
Б'єш ключем дерзань.

ПЕРЕДВІСТЯ

Як жовтий сніг, кружляє листя
І горнеться до підвіконь . . .
О, скорбна думко, не тулися
Сніжинкою до сивих скронь.

Тебе не втішу, не зогрію,
Тепер тебе не звеселю —
У цю осінню веремію,
Під це, як біль, щемке курлю.

О подруго, глядім за вікна
І ждімо білої зими,
Молімось, щоб, ясна й привітна,
У двір заїхала саньми.

Щоб білий сніг кружляв, як листя,
Щоб пахла святом неба тонь,
Щоб в наших віях сни вляглися,
А мудрий спокій — в зморшках скронь.

ЕПІЛОГ

Пройду дороти скромности аскетом,
Втомившись, тихо й мовчки відійду,
І високо під голубим наметом
Чоло на білу хмарку покладу.

Не треба сліз, надгробних слів не треба.
Хай ллеться спокій хвилями ріки,
Щоб чулося, як дзвонить тиша неба,
Як проростають трави і квітки.

Вінків не треба, ні пучка шавлії,
Лише достойно, з іскрою тепла,
Вклоніться низько матері, Марії,
Яка мене народові дала.

З МІСТ

МОЯ ДОБА

МОЯ ДОБА	17
ТРИСТА ЛІТ ПОЛТАВИ	18
ВІДМІННІСТЬ	19
АНАЛОГІЯ	20
ВІЗВОЛЕННЯ	21
НА ШЛЯХУ	22
В ПОШУКАХ ПРАВДИ	23
РІШЕНІСТЬ	24
DICTUM ACERBUM	25
В ПОЛЯХ	26
НАШЕСТЯ	27
ЧЕРНИЦЯ	28
ІДУТЬ РОКИ	29
ПУСТИР	30
ВІДПЛАТА	32
ДУБ	33
ПУСТКА	34
МЕМЕНТО	35
ВІРЮ	36
КРУТЯНЦІ	37
БАЗАР	39
БЕЗСМЕРТНИЙ ЛИЦАР	40
СІМ КУЛЬ	41
В РІЧНИЦЮ БРОДІВ	42
ПІСЛЯ БОЮ	44
МЕСНИЦЯ	45
НІЧ	47
НА ЗГАРИЩІ	48
СУСІДОВІ	49
ПРИВІД	50
У ГРОЗУ	51
ВОРОГАМ	52
ОСІННІЙ СОН	53

ЛЮДОРУБОВІ	54
МАТИ	55
СНИЛАСЯ	56
РІЗДВЯНА ГРОЗА	57
КАМЕНЯРІ	58
ЦЕ ХТО?	59
СОЛДАТ	60
НА СНІГУ	61
ЦЕ НЕ ЧАЙКА	62
О. ОЛЬЖИЧ	63
ЦЕ БУДЕ ТАК	64
Я ВАС БАЧУ	65
НАД ЧЕРЕПОМ	66
500	67
ЗАВІЯНИМ ПУРГОЮ	69
ЯК РУТА ЗАЦВІТЕ	70

СУЧАСНИКАМ

БАТОЖИТЬ СТОЛІТТЯ НАРУГА	71
НАС ВОРОГ КОСИТЬ	72
УДАРИ ХВІЛЬ ТВЕРДІ, НЕСТЕРПНІ	73
З-ПІД КОЖНОЇ СТРИХИ	74
ХАЙ НЕ РУБЦЮТЬ РАНИ	75
ХАЙ ВІТЕР ДМЕ	76
ЗНОВУ ВІСТКУ ЧИТАЮ	77
ЩО ДАВ ЛЮДИНІ ПРОМЕТЕЙ	78
ПРОСЛАВЛЕННЯ	79
ТО НЕ ГРІМ	82

ГОЛУБІ ДАЛІ

НА ЖУРАВЛИНИХ КРИЛАХ

ПІД СРИП КОЛІС	85
ПАХНУТЬ ДНІ	86
КОНТРАСТ	87
НАД МОРЕМ	88
СЕРЕД МОРЯ	89
ТУТ	90
ВЕРЕСНЕВА ОСІНЬ	91
У ПОВНЮ	92

ВЕСНЯНЕ	93
В ОЗОРЕНИХ ПОЛЯХ	94
ЩЕДРІСТЬ	95
ДЕСЬ ЗАБАРИЛАСЯ ВЕСНА	96
ВЕРНУТИСЯ	97
СКАЖИ МЕНІ	98
ПРОЩАННЯ	99
МИНУВШИНА	101
ПРЯХА	102
ДО ДРУГА	103
СЕСТРІ	104
ПЕРША СЛЬОЗА	105
І ЗНОВУ СНИТЬСЯ	106
ТУГА	107
СОНЯШНА ЗГАДКА	108
НАД ЖОВТИМИ ЛИСТАМИ	109
СНІГ ІДЕ	110
НОВОРІЧНЕ	111
ДО СКРИПКИ	112
СВЯТВЕЧІРНЄ	113
ЗАКОХАНІСТЬ	114
ЗОРИ	115
ДО УКРАЇНИ	116

ВІДЦВІТТЯ ДНІВ

ЗОРЯ	117
ЛИСТІВ ЧЕКАЮ	118
ЖДАННЯ	119
КОЛИ У ВІКНАХ НІЧ	120
НА СТЕЖКАХ	121
ПРОЩАЛЬНЕ	122
МЕНІ ВЧУВАЮТЬСЯ	123
ТИ ПРИСНИЛАСЬ	124
ОСВІДЧЕННЯ	125
ПО БІЛІЙ КЛАДЦІ	127
НЕ ДИВИСЬ	128
БАЖАННЯ	129
ДІЙСНІСТЬ	130
ЗАГУБЛЕНІЙ	131
Ї І НЕМА	132

СКОСИЛИ ЦВІТ	133
ТИ НЕ ЦВІЛА	134

МАЛИМ ДРУЗЯМ

НАД КОЛІСКОЮ	135
СКАРБ	136
ОЧІКУВАННЯ	137
ЦВІРКУН	139
НАД ЛИСТОМ	140
ОСІНЬ	141
КАПІТАН	142
ПОЛКОВОДЕЦЬ	143
ЗАВТРАШНЯ ВЕСНА	144
ГУСИ	145
БЕРЕЗЕНЬ	146
ГОРОБЕЦЬ	148

ЛЮБОВ І ГНІВ

НАШ ЗАКОН	150
КРАСА	151
СТЕП	152
ПІД ГРАДОМ ЛИХОЛІТЬ	153
НА КРИЛАХ СПОГАДУ	155
РОВЕСНИКАМ	156
ЛИХОЛІТТЯ	157
1933	158
БЕРЕЗИ	160
ДРУГОВІ ПО ЗВРОІ	161
ОСІНЬ ОБНІЖКАМИ	162
КОЛИ Б	163
СВІТАНОК	164
ПРЕКРАСНЕ	165
ОСТАННЯ ОСІНЬ	166
СЛІДИ	167
СМЕРТЬ ЛИСТКА	168
ЗРІЛІСТЬ	169
ПРОВОДИ	170
ОСІННІЙ ЕТЮД	171

НА СТЕРНЯХ ЛІТ	172
ПРИЧИННА	173
ДИТИНСТВО	174
НАІВНІСТЬ	175
ДОГАДКА	176
МОЛИТВА	177
Я	179
НІЧ НАД БАТЬКІВСЬКИМ ДВОРОМ	179
У КЛУНІ	180
ДИСГАРМОНІЯ	181
КОГО СПИТАТИ	182
БІЛЬ	183
ПРИМХА	184
ДОСАДА	185
НЕЗАБУТНІЙ	186
СКАЖИ	187
ЗАГУБЛЕНА ВЕСНА	188
ЛІТО	189
М. ХВИЛЬОВИЙ	190
САМІТНІСТЬ	191
НЕМИНУЧІСТЬ	192
ДІТИ СТЕПІВ	193
ДВІ МАТЕРИ	194
СЬОГОДНІ	195
ПІД НОВИЙ РІК	196
РЕМІНІСЦЕНЦІЇ	197
ЖЕРТВИ ДАВУНА	198
СНИ	199
РОСТУТЬ МІСТА	200
БЛАГОСЛОВЕННІ	201
ДО МУЗИКИ	202
МОДЕРНІЗМ	203
НА ПЕРЕХРЕСТИ	204
ПОЛЬОВИЙ ВЕЧІР	205
НЕДІЛЯ	206
БАТЬКО	207
ПІСНЯ	208
БІЛЬ І ВІДВАГА	209
РІЗДВЯНИЙ СПОМИН	210
ПОХІД	211
ПРОВЕСНА	212
ЗРУЙНОВАНЕ ГНІЗДО	213

ВЕСНА	214
ЯНИЧАРИ	215
ЧАРІВНИК	216
ПРАВНУКИ	217
ЩАСЛИВІ	218
ГАРМОНІЯ	219
СКОВОРОДА	220
КОБЗАР	221
ЦВІТ ПАПОРОТИ	222
ВОЗОВИЦЯ	223
ЗАПРОТОРЕНЦІ	224
ЗАБУДЬ	225
УЯВА	226
ПОВТОРНІСТЬ	227
ПАВЛІВКА	228
БРАТ	229
ДУША БОЛИТЬ	230
РІДНА ГРУДКА	231
БЕЗСТРАШНІСТЬ	232
ТРАГЕДІЯ ПОЕТА	233
ПЕРШОКЛЯСНИК	234
В ТУМАНАХ ЧУЖИНИ	235
НЕСПОКІЙ	236
ДАРЕМНИЙ ТРУД	237
ПОЛОНЯНКИ	238
НА ПРИЗЬБІ	239
ДО ОСЕНИ	240
МАЗЕПА	241
ГОЛГОФА МОВИ	242
ОТЧИЙ ПОРІГ	243
СИЛА	244
ПЕРША СНІЖИНКА	245
ПРОБУДЖЕННЯ	246
ПЕРЕД ДОРОГОЮ	247
ГОЛОД	248
МАЛОРОСАМ	249
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЕ	250
НЕВІЛЬНИКИ	252
НАКЛІКАННЯ	253
АВАНГАРД	254
СВЯТА ЗОРЯ	255
ДО КАЛИНИ	256

ТРУБИ І БУДНІ	257
ГАРМОШКА	259
ПОХВАЛА ЛЮДИНІ	260
СИНІВСЬКА СПОВІДЬ	261
ОСІННЄ НАДВЕЧІР'Я	262
ЗОЛОТИЙ ЛИСТОК	263
НА СЛІДАХ	264
МАТЕРИ	265
ФРАНКО	266
БАТЬКІВСЬКА ВУЛИЦЯ	268
ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ	269
В ПОШУКАХ	270
У ПІТЬМІ САМОТИ	271
ЖОВТЕНЬ	272
КУРАНТИ	273
ЗАПРОШЕННЯ	274
НА ПРОВЕСНІ	275
СОКІЛ	276
КУПАЛА	277
МОЛОДІЙ УКРАЇНІ	278
ПЕРЕДВІСТЯ	279
ЕПІЛОГ	280
